

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ

Ἀπὸ μακροῦ χρόνου, ἀφ' ἧς συνέστη τὸ ἑλλη-
νικὸν κράτος, θησαυροὶ ἀτίμητοι ἀρχαιολογικῶν
κειμηλίων, παρακολουθούντες τὰ ἱερὰ μάρμαρα,
τὰ ὁποῖα ἐσύλησεν ἀπὸ τοῦ Παρθενῶνος ὁ Ἑλ-
γῖνος, ἀποδημοῦν πρὸς τὴν ξένην ἀνεπιστρεπτεί,
ἱερὰ κειμήλια, καὶ λείψανα χρόνων δόξης, τῆς
μεγάλης ἐθνικῆς οἰκογενείας, τῆς ἑλληνικῆς,
τῆς ὁποίας βαρεῖαν φέρομεν μικροὶ ἡμεῖς κληρο-
δοσίαν τὸ πανένδοξον ὄνομα.

Εἶπον ὅτι ἀποδημοῦν τὰ κειμήλια ταῦτα τὰ
σεπτὰ τοῦ προγονικοῦ ἡμῶν βίου πρὸς τὴν ξέ-
νην· ἀλλ' ἔσφαλόν.

Δὲν ἀποδημοῦν· ἐξοστρακίζονται, ἀπεμπο-
λοῦνται, ἐκδιώκονται. — Ἀπεμπολοῦνται ὑφ' ἡ-
μῶν, ἀναξίων τέκνων μεγάλων πατέρων τὰ ἱερὰ
λείψανα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν δόξαν μας,
τὴν ὑπερῆφάνειάν μας, — δόξαν καὶ ὑπερῆφά-
νειαν ἐξ ἀντανακλάσεως, — ἐν πολλοῖς δὲ καὶ
τὴν συγγνώμην τῶν σφαλμάτων, τῶν παρεκ-
τροπῶν καὶ τῶν ὀλισθημάτων μας ἐνώπιον τοῦ
πολιτισμοῦ.

Ἡ πολιτεία ἀμύνεται κατὰ τῆς τριαύτης
ἱεροσυλίας· ἡ πολιτεία διὰ τῶν διοικητικῶν ἀρ-
χῶν, διὰ τῶν δικαστηρίων, διὰ τοῦ ποινικοῦ
νόμου, προσπαθεῖ, ἐφ' ὅσον δύναται, νὰ κατα-
στήσῃ ἀλήθειαν πραγματικὴν, τὴν ὑψηλῆς ἐν-
νοίας βῆσιν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ νόμου, καθ' ἣν
οἱ προγονικοὶ θησαυροὶ, αἱ ἀρχαιότητες «εἶναι
κοινὸν κτῆμα πάντων τῶν Ἑλλήνων».

Ἄλλ' ἐλάχιστα δύναται ἡ πολιτεία. Ἀτε-
λέστατα καὶ λίαν ἀνεπαρκῶς κατορθώνει ν' ἀνα-
κόψῃ τὸ κακόν. Καὶ τυμβωρυχούνται καὶ συ-
λοῦνται οἱ προγονικοὶ τάφοι· καὶ πωλοῦνται καὶ
παραδίδονται εἰς τοὺς ξένους διὰ νὰ τιμήσουν
καὶ δοξάσουν τὸν πολιτισμὸν ξένων λαῶν, οἱ
ὅποιοι τὰ περισυλλέγουσιν ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἀσεβεῖς,
ἀγάλματα, ἀνάγλυφα, εἰδώλια, ἐπιγραφαί,
ἀγγεῖα, σκευὴ καὶ παντὸς εἶδους ἔργα τοῦ προ-
γονικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἕκαστον τῶν ἐσαεὶ ἐξο-
ρίστων τούτων κειμηλίων, τὰ ὁποῖα μετὰ τό-
σου πόνου καὶ τόσῃς στοργῆς ἐφύλαττεν ἐν τῇ
ἀγκάλῃ αὐτῆς ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἡ γῆ ἡ ἑλλη-
νική, καὶ τὰ ὁποῖα παραδίδει εἰς τοὺς ξένους ἡ
φιλοχρηματία τῶν συγχρόνων, ἕκαστον τούτων,
καθειργημένον ἐν ταῖς προθήκαις τῶν ξένων μου-
σεῖων, εἶναι ἄφωνος ἀλλ' εὐγλωττος πρὸ τοῦ δι-
καστηρίου τοῦ πολιτισμοῦ κατήγορος ἡμῶν, ἀνα-
ξίων ἀπογόνων μεγάλων προγόνων· διότι μεθ'

ὅσου πόνου οἱ ξένοι παρασύρουσιν ἡμᾶς πρὸς τὰς
ἀτίμους ταύτας ἀγοραπωλησίας, ἐξαγοράζοντες
περγαμηνὰς δόξης, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν τίτλω ἀναμ-
φισθητῆτος κληρονομίας εἰς ἡμᾶς, τόση εἶναι καὶ
ἡ πρὸς τὸ σύγχρονον ἔθνος, ἀνάξιον νὰ αἰσθανθῇ
τὴν ἱερότητα τῶν καθηκόντων του πρὸς τὴν ἱστο-
ρίαν του, πρὸς τὴν τέχνην του καὶ πρὸς τὰς
παραδόσεις του, περιφρόνησις αὐτῶν.

Καὶ ναυαγοῦν καὶ συντρίβονται ἀνωφελῶς καὶ
ἀκαρπῶς οἱ ἀγῶνες τῆς πολιτείας πρὸς ἀμυναν
κατὰ τῶν βδελυρῶν τούτων ἀπεμπολήσεων, διότι
δὲν τοὺς ὑπεβοήθησαν καὶ δὲν ἐξωμάλυναν τὸ ἔδα-
φος τῆς ἐφαρμογῆς τῶν τὰ κοινωνικὰ ἦθη, καὶ
τῶν κοινωνικῶν ἠθῶν ὁ μόνος πλάστης καὶ δη-
μιουργός, ἡ παιδαγωγία.

Διότι καὶ ἐπὶ τούτου, ὅπως καὶ ἐπὶ παντός
ἀντικειμένου, οὐχὶ οἱ νόμοι ρυθμίζουσιν καὶ δια-
πλάττουν τὰ ἦθη τὰ κοινωνικὰ, ἀλλὰ ταῦτα
τοῦναντίον ἐξασφαλίζουν τῶν νόμων τὴν ἐπιτυ-
χίαν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τὴν εὐρυθμον. Διότι
καὶ οἱ ἀριστοὶ τῶν νόμων θνήσκουσιν ἐξ ἀσφυξίας
ἐν τῷ μέσῳ περιθκλλόντος κοινωνικῶν ἠθῶν
ἀπροσφόρου πρὸς τὴν λειτουργίαν αὐτῶν, ἀφοῦ
θάνατος ἐξ ἀσφυξίας εἶναι ἡ σιωπηρὰ ἀχρησία
τῶν νόμων.

Καὶ τί δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἐπὶ τοῦ
ἀντικειμένου τούτου ἡ παιδαγωγία, καὶ πόσα
δύναται ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ περισώσῃ!

Οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος ἀναλαμβάνοντες τὴν
σύλησιν τῆς ἐθνικῆς γῆς, οἱ ἀνασκάπτοντες τοὺς
τάφους καὶ τοὺς σιωπηλοὺς συνοικισμοὺς τῶν
μεγάλων νεκρῶν, τοὺς ὁποίους ἐπὶ μακρὰν σειρὰν
μακρῶν αἰῶνων προσφύλαξεν ἡ ἀγκάλῃ τῆς γῆς
ἡ φιλόστοργος, ἀπαραιτήτους συμπράκτορας καὶ
συναρωγούς ἐν τῷ βδελυρῷ αὐτῶν ἔργῳ ἔχουσι
τοὺς ἀπλοικοὺς κατοίκους χωρικῶν συνοικισμῶν,
ἀθῶνως ἠθικῶς διὰ τὸ ἀνεπίγνωτον συνεργούς
τοῦ ἀτιμωτικοῦ ἔργου, αὐτοὺς τυμβωρύχους, αὐ-
τοὺς κρυφίους ἐρευνητὰς τῆς γῆς, αὐτοὺς προσ-
κομιζόντας εἰς ἐκείνους ἀντὶ εὐτελεστάτου τιμή-
ματος τὰ ἀτίμητα τῶν προγόνων ἔργα. Ἄνευ
τούτων οὐδέν, ἀπολύτως οὐδέν, ἤθελον κατορθώ-
νει οἱ σωματέμποροι τῆς προγονικῆς δόξης.

Ἄλλ' ὁ διδάσκαλος—ἄς μὴ τὸ ἀρνηθῶμεν—
ποτέ δὲν ἀνέλαβε μέχρι τοῦδε τὸν συστηματι-
κὸν ἀγῶνα νὰ προδιαθέσῃ τὰς παιδικὰς ψυχὰς
πρὸς τὸν θρησκευτικὸν σεβασμὸν τῶν ἱερῶν τού-
των λειψάνων, ποτέ δὲν θεώρησεν ὡς ἐκ τῶν
κυρίων κεφαλαίων τῆς παιδαγωγίας τὸ νὰ ἐμ-
πνεύσῃ διὰ τοῦ σχολείου εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν
τὴν συνείδησιν, ὅτι οἱ ἕκαστον Ἑλληνα εἶναι

ζήτημα προσωπικής τιμής ή αγάπη και ή περιφρούρησις τῆς παρακαταθήκης ταύτης τῆς ἀγίας· ὅτι τυμβωρυχῶν τοὺς τάφους τῶν προγόνων, ἵνα πωλῆ εἰς τοὺς ξένους διὰ τῶν βδελυρῶν ἐκείνων μεσαζόντων, ὅσα εἶχεν ἐπισωρεύσει ἐκεῖ ἢ εὐσέβεια τῶν ἐπιζώντων, εἶναι ἐξ ἴσου θεοστυγῆς ὅσον ἐάν ἀνέσκαπτε τοῦ πατρὸς τὸν τάφον τὸν νωπὸν, ἐξ ἴσου κακοῦργος ὅσον οἱ τυμβωρύχοι οἱ κλέπτοντες τὰ ἐνδύματα τὰ ὅποια περιβάλλον τοὺς νεκρούς· ὅτι πωλῶν εἰς τοὺς ξένους ἀρχαῖα κειμήλια, πράττει τὸ αὐτὸ ὡς ἐάν ἐπώλει ἅγιον εἰκόνημα, τὸ ὅποιον μετεβιβάσθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ γενεῶν καὶ τὸ ὅποιον ἐτέθη πολυλάκις ἐπὶ τοῦ στήθους μεταστάντων οἰκείων. Διότι καὶ τῆς πατρίδος ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ λατρεία εἶναι καὶ ταῦτα θρησκεία ἱερά· καὶ τὰ πατρογονικά κειμήλια εἶναι καὶ ταῦτα ἅγια λείψανα ἐν τῇ ἐνοσίχθης θρησκείας τῆς πατρίδος.

Πολλὰ δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἡ διδασκαλία.

Δὲν ὑπάρχει γωνία τῆς Ἑλλάδος, πεδιάς, ὄαρος, ὄρος, ῥυαξ, τὰ ὅποια νὰ μὴ συνδέωνται πρὸς μυθολογικὴν παράστασιν, ἢ πρὸς ἱστορικὴν τινα σελίδα τοῦ ἀρχαίου βίου.

Ἐκεῖ λοιπὸν, ἐν ὑπαίθρῳ, κατὰ τὰς ψυχασγωγικὰς ἐκδρομὰς τῶν μαθητῶν, ἐν τῷ ἀναπεπταμένῳ ὀρίζοντι, ὅπου αἱ ἐντυπώσεις εἶναι βαθυτέραί καὶ ὁ ἀπὸ τῶν Μεγάλων Ἰδεωδῶν ἐνθουσιασμὸς ἐμπνέεται ἰσχυρότερον, ἐκεῖ νὰ τελῆ πρὸ τῶν μαθητῶν ὁ διδάσκαλος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου τὰ μνημόσυνα· ἐκεῖ νὰ μεταγῆ τὰς νεκρὰς ψυχὰς πρὸς τὸν σεβασμὸν τῶν λειψάνων τούτων· πρὸς τὴν μετὰ θερμοῦ ἐθνικοῦ ἐγώισμου ἀγάπην καὶ συντήρησιν αὐτῶν, ὑπὲρ τοῦ ἔθνους τοῦ ὁποίου κοινὸν κτῆμα εἶναι αἱ ἀρχαιότητες, ὅηλ. ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν, ἀφοῦ τὸ ἔθνος δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ ὁμογενὲς ἄθροισμα τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ ἀτόμων.

Οὐχὶ δὲ μόνον ἐπὶ τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ὠρίμων ἀνδρῶν, ἰδίᾳ παρὰ τοῖς χωρικοῖς πληθυσμοῖς δύναται πολὺ νὰ ἐπιδράσῃ τοῦ διδασκάλου τὸ κύρος, ὅπως καταστέλλῃ τὰς φιλοκερδαῖς ταύτας μετ' ἀρχαιοκαπήλων συναλλαγὰς, ὅπως ἐμπνέῃ τὴν φρίκην πρὸς τὴν ἐκ τούτων ἀτιμίαν, ὅπως διδάσκῃ εἰς αὐτοὺς τὰς ἀπέναντι τῶν νόμων τῆς πολιτείας εὐθύναι καὶ ὅπως καθοδηγῆ οὐχὶ μόνον τὴν φιλοπατρίαν των, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ συμφέρον των τὸ ὑλικόν, τὸ ὅποιον δὲν δύναται τις ἀπολύτως νὰ καταπνίξῃ, συνιστῶν εἰς πάντα κάτοχον ἢ εὐρετὴν ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων τὴν δὴλωσιν αὐτῶν πρὸς τὰς νομίμους ἀρχὰς, καὶ τὴν πρὸς τὸ κράτος πώλησιν αὐτῶν.

Καὶ μήπως δὲν εἶναι αὕτη ἡ ὁδὸς τοῦ ἰδίου αὐτῶν συμφέροντος;

Διότι ἡ πολιτεία παρέχουσα τὸ ἥμισυ τῆς

ἀξίας εἰς τὸν εὐρετὴν, παρέχει αὐτῷ πολὺ πλεονατῶν κατ' ἐπάγγελμα φυγαδευόντων τὰς ἀρχαιοτήτας, οἱ ὅποιοι οὐχὶ τὸ ἔθνος μόνον ἀδικοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς κατόχους ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων ληστεύουν, κερδοσκοποῦντες ἐπὶ τῆς ἀγνοίας αὐτῶν. Ε***

Η ΗΘΙΚΗ ΑΓΩΓΗ¹

[Ἐκ τῶν τοῦ Ἑρβέρτου Σπένσερ].

Τὰ παραδείγματα ταῦτα προτάξαμεν, πρὶν ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα, τί πρέπει νὰ πράξωμεν ἐν σοβαρώτεραις περιστάσεσιν, ἵνα δεῖξωμεν πρῶτον, τίνες αἱ σχέσεις αἱ δυνάμεναι καὶ ὀφείλουσαι νὰ ὑπάρχωσι μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων· διότι ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν σχέσεων τούτων κρέμαται ἡ ἐπιτυχία ἐν τῇ τιμωρίᾳ τῶν βαρέων πταισμάτων. Ὄφειλομεν δὲ νὰ καταδείξωμεν πρὸς τούτῳ ὅτι τὸ σύστημα, ὅπερ ἡμεῖς συνιστῶμεν, ἐγκαθιδρύει τὰς σχέσεις ταύτας. Καὶ ἀνεπτύξαμεν μὲν ἀνωτέρω ὅτι οἱ γονεῖς ἀφίνοντες τὰ τέκνα αὐτῶν νὰ ὑποστῶσιν ἀπλῶς τὰς ἀντιδράσεις τῶν σφαλμάτων αὐτῶν ἀπαλλάττονται τοῦ πρὸς αὐτὰ ἀνταγωνισμοῦ καὶ δὲν θεωροῦνται ὑπ' αὐτῶν ὡς ἐχθροί, ὑπολείπεται δὲ νῦν νὰ δεῖξωμεν ὅτι ἐκεῖ, ὅπου ἐξ ἀρχῆς ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα τούτο, γεννᾶται καὶ αἰσθημα ἀληθοῦς στοργῆς.

Σήμερον ἀμφότεροι οἱ γονεῖς θεωροῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν ὡς ἄσπουδοι ἐχθροί. Αἱ τοῦ παιδὸς ἐντυπώσεις καθορίζονται ἀναποδράστως ὑπὸ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν μεταχειρίζονται αὐτόν· καὶ ἐπειδὴ ὁ τρόπος οὗτος εἶνε συνεχῆς ἀνάμιξις θωπειῶν καὶ ἐπιπλήξεων, γλυκύτητος καὶ αὐστηρότητος, ἐπικρατεῖ ἀναγκαιῶς ἐν τῷ πνεύματι τοῦ σύγγουσις ἰδεῶν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν γονέων. Ἡ μήτηρ καθόλου πιστεύει ὅτι ἀρκεῖ νὰ εἴπῃ εἰς τὸ τέκνον τῆς ὅτι εἶνε ἡ ἀρίστη αὐτοῦ φίλη καὶ πεπεισμένη αὐτὴ περὶ τούτου συμπεραίνει ὅτι καὶ τὸ τέκνον τῆς πείθεται εἰς τὰς διαβεβαιώσεις αὐτῆς. «Τούτο κάμνω διὰ τὸ καλὸν σου, τῷ λέγει, γνωρίζω καλλίτερον ἀπὸ σὲ τὸ συμφέρον σου· σὺ δὲν ἠμπορεῖς ἀκόμη νὰ τὸ ἐνοήσῃς, ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ με εὐγνωμονῆς διὰ τὰς ὑπὲρ σοῦ φροντίδας μου». Αὗται καὶ αἱ παραπλήσια διαβεβαιώσεις ἐπαναλαμβάνονται καθ' ἑκάστην. Ἄλλ' ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ τὸ παιδίον δέχεται παρ' αὐτῆς καθ' ἑκάστην θετικὰ μαρτύρια τοῦ ἐναντίου· ἀπαγορεύει εἰς αὐτὸ ἀνά πάσαν στιγμὴν νὰ πράξῃ ὅ,τι ἐπιθυμεῖ· καὶ ἐν λόγοις μὲν ἀκούει ὅτι σκοπὸς εἶνε ἡ εὐτυχία αὐτοῦ, ἐν ἔργοις δὲ βλέπει

¹ Ἰδε σελ. 183.

ὅτι ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ δυστυχία. Μὴ δυνάμενον δὲ νὰ ἐνοήσῃ ποῖον εἶνε τὸ μέλλον, περὶ τοῦ ὁποίου ἡ μήτηρ τῷ ὑμῖλεῖ, μὴδὲ πῶς ὁ τρόπος καθ' ὃν προσφέρονται πρὸς αὐτὸ δύναται νὰ τὸ δδηγήσῃ εἰς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι τούτῳ εὐτυχίαν, κρίνει συμφώνως πρὸς τὰς παρούσας ἐντυπώσεις. Καὶ ἐπειδὴ αὗται πᾶν ἄλλο εἶνε ἢ εὐχάριστοι, ἀμφιβάλλει περὶ τῆς εὐλικρινείας τῶν ἐπαγγελιῶν τούτων μελλούσης εὐτυχίας. Καὶ πολὺ εὐλόγως ὁ παῖς κρίνει κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ, ἡ δὲ μαρτυρία αὕτη συμφωνεῖ πρὸς τὰ συμπεράσματα του. Αὕτη ἡ μήτηρ δὲν θὰ ἐκρινεν ἄλλως, ἐάν εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ· ἐάν καθ' ὑπόθεσιν μεταξὺ τῶν φίλων αὐτῆς ὑπῆρχέ τις ἐναντιούμενος ἀπαύστως εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῆς, ἐπιπλήττων ὀριμῶς καὶ διὰ βραβισμάτων ἐκάστοτε φιλοφρονῶν, οὐδεμίαν βεβαίως σημασίαν θ' ἀπέδιδεν εἰς διαβεβαιώσεις θερμοῦ ὑπὲρ αὐτῆς ἐνδιαφέροντος, μεθ' ὧν ἐκεῖνος θὰ συνώδευε τὴν τοιαύτην πρὸς αὐτὴν διαγωγὴν του. Διὰ τί λοιπὸν πιστεύει ὅτι ἄλλως πρέπει νὰ συμβαίη παρὰ τῷ τέκνῳ αὐτῆς;

Ἄλλὰ πόσον διάφορον θὰ εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα, ἐάν τὸ ὑφ' ἡμῶν ὑποστηριζόμενον σύστημα ἐφαρμόζηται μετ' ἀκολουθίας, καὶ ἐν ἡ μήτηρ οὐ μόνον ἀποφεύγῃ τὸ νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτὴ τὴν ποινὴν, ἀλλὰ καὶ παριστᾷ παρὰ τῷ τέκνῳ αὐτῆς πρόσωπον φίλης, προαναγγέλλουσα εἰς αὐτὸ τὸν ἐπαπειλοῦντα ἐκάστοτε κίνδυνον. Λάβωμεν ἐν παραδείγματι, καὶ ἵνα τὸ παράδειγμα τούτο δεῖξῃ καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν τὸ σύστημα πρέπει ἐκ τῶν πρώτων ἐτῶν νὰ ἐφαρμοσθῇ, ἔστω ἐκ τῶν ἀπλουστάτων· ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ παιδίον ὠθούμενον ὑπὸ τοῦ ἀποπειρατικοῦ ἐκείνου πνεύματος, ὅπερ τόσον ζωηρὸν ἐμφανίζεται παρὰ τοῖς παισὶ, τέρπεται ἀνάπτον τεμάχια χάρτου ἐπὶ τῆς φλογὸς τοῦ ἀλειμματοκηρίου καὶ παρατηροῦν αὐτὰ καιόμενα. Τότε ἡ μὲν ἐπιπόλαιος μήτηρ, ὡς δυστυχῶς εἶνε πλεῖσται τοιαῦται, θὰ νομίσῃ καθήκον αὐτῆς ἐκ φόβου μὴ οἱ δάκτυλοι τοῦ παιδὸς καῶσιν ἢ μὴ καὶ μεγαλειτερόν τι κακὸν συμβῆ νὰ διαταξῇ αὐτόν νὰ παύσῃ ἢ ἐν δὲν ὑπακούσῃ, ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τῶν χειρῶν του τὸν χάρτην. Ἄλλ' ἐάν ἔχῃ τὸ εὐτύχημα νὰ ἔχῃ μητέρα νοήμονα, κατανοοῦσαν ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον, μεθ' οὗ τὸ παιδίον παρατηρεῖ καιόμενον τὸν χάρτην, προέρχεται ἐξ εὐεργετικῆς περιεργείας, πρὸς δὲ ἀναλογιζομένην ἀποτελέσματα τῆς ἐπεμβάσεως αὐτῆς, θὰ σκεφθῇ οὕτω πως. «Ἐὰν ἀπαγορεύσω εἰς αὐτὸ τὴν διασκέδασιν ταύτην, θὰ τὸ ἐμποδίσω ν' ἀποκτήσῃ μίαν ὠφέλιμον γνῶσιν. Καὶ ἀληθῶς μὲν οὕτω προλαμβάνω δυσάρεστόν τι ἐπακολούθημα, ἀλλὰ τί τοῦτο ὠφελεῖ; σήμερον ἡ αὔριον θὰ πάθῃ καῦμα, εἶνε δὲ ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς αὐτοῦ νὰ γνωρίσῃ ἐνωρὶς τὰς ιδιότητας τῆς φλογός. Ἐὰν δὲν ἐπι-

τρέψω εἰς αὐτὸ νὰ λάβῃ πείραν τοῦ κινδύνου κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, θὰ λάβῃ αὐτὴν βραδυτερον, ὅποτε ἐγὼ ἴσως δὲν θὰ εἶμαι πλησίον, ἵνα προφυλάξω ἐν μέρει ἀπὸ τῶν κακῶν ἀποτελεσμάτων, ἐνῶ, ἐν πάθῃ τι τῶρα, ὅποτε εἶμαι παρούσα, θὰ προλάβω ἀνεπανόρθωτόν τι ἴσως δυστύχημα. Ἐπὶ πλέον ἐναντιούμενη εἰς τέρψιν, ἣτις καθ' ἑαυτὴν εἶνε οὐ μόνον ἀθῶα, ἀλλὰ καὶ διδακτικὴ, παρέχω αὐτῷ ἀφορμὴν νὰ διατεθῇ δυσμενῶς πρὸς ἐμέ. Ἐπειδὴ ἀγνοεῖ τὸ κακόν, ἐξ οὗ ἐγὼ θέλω νὰ προφυλάξω αὐτό, αἰσθάνεται δὲ μόνον τὴν στέρησιν τῆς τέρψεως, θὰ μὲ θεωρήσῃ εὐλόγως ὡς πρόξενον θλίψεων καὶ στέρησεων. Οὕτω θέλουσα νὰ προφυλάξω αὐτὸ ἀπὸ κακοῦ, τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν ἐννοίαν ἔχει, λυπῶ αὐτὸ κατὰ τρόπον ἐπαισθητότατον καὶ καθίσταμαι ἐν τῇ ἀντιλήψει αὐτοῦ ἐργάτης θλίψεως. Προτιμότερον λοιπὸν εἶνε νὰ προαναγγεῖλω ἀπλῶς τὸν κίνδυνον, νὰ παρίσταμαι δὲ ἕτοιμος νὰ προλάβω σπουδαῖα ἀποτελέσματα.» Κατὰ ταῦτα ἡ μήτηρ θὰ εἴπῃ τούτο μόνον, «πρόσεχε, ἐάν τὸ κάμνης, θὰ καύσῃς τὸν δάκτυλόν σου». Καὶ ἐάν, ὡς εἶνε πιθανόν, τὸ παιδίον ἐπιμένον καὶ μετὰ τὴν τῆς μητρὸς προειδοποίησιν καύσῃ πράγματι τοὺς δακτύλους, τί ἐκ τούτου θὰ συμβῆ; Πρῶτον μὲν θὰ προσλάβῃ γνῶσιν ἐμπειρικὴν, ἣν πιθανώτατα μὲν ἤθελεν ἀποκτήσῃ βραδυτερον, ἀλλ' ἀναγκαιότατον ἦτο πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐνωρίτατα νὰ λάβῃ· ἐπειτα εἶδεν ὅτι ἡ ἀποδοκιμασία καὶ ἡ προειδοποίησις τῆς μητρὸς ἐσκόπει τῷ ὄντι τὸ καλόν του. Καὶ οὕτω λαβὼν ἔτι ἄπαξ ἀπόδειξιν τῆς ἀγρύπνου ὑπὲρ αὐτοῦ μερίμνης τῆς μητρὸς ἔχει ἐνα ἐπὶ πλέον λόγον, ἵνα ἐμπιστεύηται εἰς τὰς συμβουλὰς καὶ ἀγαπᾷ αὐτήν.

Οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ἐν ταῖς σπανίαις ἐκείναις περιστάσεσιν, καθ' ἃς ὑπάρχει κίνδυνος, εἶνε ἀνάγκη καὶ εἰς τὴν βίαν νὰ προσφεύγωμεν πρὸς προφύλαξιν τοῦ παιδός. Ἄλλ' ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὰς ἐσχάτας ταύτας περιστάσεις, ὀφείλομεν ἐν τοῖς μικραῖς ἐκείνοις κινδύνοις, εἰς οὓς καθημερινῶς ἐκτίθεται ὁ παῖς, νὰ συμβουλευώμεν, νὰ προαναγγεῖλωμεν εἰς αὐτόν τὸν κίνδυνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ ἀπομακρύνωμεν. Καὶ οὕτω θ' ἀναπτύχῃ παρ' αὐτῷ αἰσθημα οὐκ ἐπιπλήξεως πολλῶ ζωηρότερον τοῦ συνήθους ἀπαντῶντος. Ἐὰν ἐν τοῖς μικροῖς τούτοις κινδύνοις καταλείποντες ἐλευθέραν τὴν ἐνέργειαν εἰς τὸν νόμον τῶν φυσικῶν ἀντιδράσεων ἐπιτρέπωμεν εἰς τοὺς παῖδας νὰ κάμνωσι διαφόρους ἀποπειράς εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τῆς οἰκίας, εἰ καὶ δύναται μικρὸς τις κίνδυνος νὰ συνοδεύῃ αὐτάς, περιορίζωμεν δὲ τὸ ἡμέτερον ἔργον εἰς τὸ νὰ ἀποτρέπωμεν αὐτοὺς κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἦττον ἐντόνως, καθ' ὅσον ὁ κίνδυνος ἐπίκειται σοβαρώτερος ἢ ἐλαφρότερος, θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐμπνεύσωμεν εἰς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνην

βαθμηδόν κρατυνομένην εἰς τὴν ἡμετέραν στοργὴν καὶ φρόνησιν, ν' ἀποφεύγωμεν τὸ μῖσος τὸ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς θετικῶν ποινῶν καὶ ἐκ τῆς συνεχοῦς χρήσεως τοῦ ἡμετέρου ἀξιώματος εἰς αὐτοὺς ἐμβαλλόμενον καὶ νὰ μετατρέψωμεν ταύτας τὰς συνήθως ἀφορμὰς δυσμενείας μεταξὺ τέκνων καὶ γονέων εἰς ἀφορμὰς ἀγαθῶν πρὸς ἀλλήλους αἰσθημάτων. Καὶ οὕτως ἀντὶ ν' ἀκούσῃ διὰ λόγων ὅτι οἱ γονεῖς εἶνε οἱ ἀριστοὶ αὐτῶν φίλοι, βλέπουσι τοῦτο ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ τοῦτο βλέποντες ἀποκτῶσι βαθμὸν τινα στοργῆς καὶ ἐμπιστοσύνης πρὸς αὐτοὺς, ὅστις κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον θὰ ἦτο ἐφικτός.

Καὶ νῦν, ἀφοῦ κατεδείχθη πῶς αἱ συμπαθητικαὶ σχέσεις θὰ προκύψωσιν ἐκ τῆς συνεχοῦς χρήσεως τῆς ἐν λόγῳ μεθόδου, ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προταθὲν ζήτημα, πῶς δηλαδὴ ἡ αὐτὴ μέθοδος δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν σοβαρωτέραις περιστάσεσιν.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐν πρώτοις ὅτι αἱ περιστάσεις αὐταὶ, ἐὰν ἐξ ἀρχῆς ἐφαρμοζῆται τὸ ἐκτεθὲν ἀνωτέρω σύστημα, δὲν θὰ παρουσιάζωται τοσοῦτον σοβαρὰ καὶ τοσοῦτον συχνά· διότι ἡ κακὴ τῶν παιδῶν διαγωγή εἶνε πολλάκις τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ χρονίου ἐρεθισμού, ἐν ᾧ διατηρεῖ αὐτοὺς ἡ κακὴ οἰκιακὴ κυβέρνησις· ἡ ἠθικὴ ἀπώσις καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς ὁ ἐκ τῶν συχνῶν ποινῶν προκαλούμενος ἀποσθενεῖ ἀναγκαιῶς τὴν συμπάθειαν καὶ διανοίγει τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς παραβάσεις. Τὰ μεταξὺ τῶν τέκνων τῆς αὐτῆς οἰκογενείας πταίσματα εἶνε κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀπήχησις τῶν κακῶν πρὸς αὐτὰς τῶν γονέων, εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο μὲν τῆς μιμησεως, τοῦτο δὲ τοῦ κακοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς τάσεως πρὸς τὸ ἐκδικεῖσθαι ἐπὶ τῶν ἄλλων δι' ὅσα λυπηρὰ προῦξενεσθῆ τις εἰς ἡμᾶς. Καὶ οὐδεὶς δὲ ἀπ' ἐτέρου θ' ἀρνηθῆ ὅτι ἡ ἀγαθὴ τῆς καρδίας διάθεσις, ἢν δύναται νὰ καλλιεργήσῃ παρά τοῖς παισὶ πειθαρχικὸν σύστημα, ὁποῖον τὸ ὑφ' ἡμῶν ὑποδειχθέν, θὰ ἐμποδίσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ν' ἀμαρτάνωσι πρὸς ἀλλήλους τοσοῦτον βαρέως καὶ τοσοῦτον συχνῶς, ὅσον συνήθως συμβαίνει. Ἡ ἠθικὴ διάστασις μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας εἶνε γόνιμος πηγὴ παραβάσεων· εἶνε νόμος φυσικὸς πρόδηλος εἰς πάντα μετὰ τινος προσοχῆς παρατηροῦντα ὅτι οἱ στερούμενοι τῶν ὑψηλοτέρων τέρψεων τῆς ζωῆς προσπαθοῦσι ν' ἀποζημιῶνται διὰ ταπεινοτέρων, οἱ μὴ ἀπολαύοντες τῆς ἡδύτητος τῆς συμπαθείας ἐπιζητοῦσι τὴν ἡδύτητα τῆς φιλαυτίας· καὶ ἀντιστρόφως συμπαθεῖς σχέσεις μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων καλλιεργούμεναι δύναται νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀμαρτημάτων τῶν πηγῆν ἐχόντων τὴν φιλαυτίαν.

Ἄλλ' ἐὰν, ὅπερ καὶ τοῦ καλλίστου συστήματος ἐφαρμοζομένου δύναται νὰ συμβῇ, τοιαῦτα

ἀμαρτήματα διαπράττωνται, δυνάμεθα καὶ πάλιν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὸν διὰ τῆς πείρας τῶν φυσικῶν ἐπακολούθων σωφρονισμόν· καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ ὁ δεσμὸς ἐκεῖνος τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ στοργῆς, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐλέγομεν, θὰ ἔχωμεν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Διότι τίνα εἶνε τὰ ἐπακόλουθα τῆς κλοπῆς π.χ.; Ταῦτα εἶνε διπλᾶ, ἄμεσον καὶ ἔμμεσον· καὶ ἄμεσον μὲν ὑπὸ τῆς καθαρᾶς δικαιοσύνης ὑπαγορευόμενον εἶνε ἡ ἀπόδοσις τοῦ κλαπέντος πράγματος· ὁ δίκαιος νομοθέτης, — καὶ πᾶς γονεὺς ὀφείλει νὰ προσπαθῆσθαι τοιοῦτος νὰ εἶνε, — θὰ ζητήσῃ, ἵνα ὅσον τὸ δυνατόν ἡ κακὴ πράξις ἐπανορθωθῇ δι' ἄλλης κληῆς, καὶ ἐν περιπτώσει κλοπῆς ἡ ἐπανόρθωσις ἐπιβάλλει τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κλαπέντος, ἢ ἂν τοῦτο κατεστράφη, τὴν πληρωμὴν τῆς ἀξίας αὐτοῦ· ὅταν δὲ ὁ ἐνοχος εἶνε παῖς, ἡ πληρωμὴ δύναται νὰ ληφθῇ ἐκ τῶν ὠρουμένων εἰς αὐτὸν χρημάτων. Ἐμμεσον δὲ, ἀλλὰ καὶ σπουδαιότερον, ἐπακολούθημα εἶνε ἡ δυσάρεσκεια τῶν γονέων, ἡ ἐπακολουθοῦσα ἀφεύκτως εἰς τὴν κλοπὴν παρά πᾶσι τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς, παρ' οἷς αὕτη καταντᾷ νὰ θεωρῆται αὐτὸ τοῦτο ἐγκλημα.

Ἄλλὰ, θ' ἀντίπη τις, ἡ τῶν γονέων δυσάρεσκεια πάντοτε ἐκδηλοῦται ἐν παρομοίαις περιστάσεσιν· οὐδὲν λοιπὸν τὸ νέον μανθάνομεν. Τοῦτο εἶνε ἀληθές. Εἶπομεν ἤδη ὅτι ὑπὸ τινος ἐπόψεως ἡ ὑφ' ἡμῶν προτεινομένη μέθοδος ἀκολουθεῖται αὐτομάτως καὶ ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς παιδοποιοῦσιν ἐμφανίζεται τάσις τις πρὸς προσέγγισιν εἰς τὸ ἀληθές σύστημα. Ἐνταῦθα δὲ δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅτι ἡ δύναμις τῆς φυσικῆς ταύτης ἀντιδράσεως θὰ εἶνε κατ' εὐεργετικὴν τῶν πραγμάτων διάταξιν ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐκάστοτε ἀνάγκην αὐτῆς· ἡ τῶν γονέων δυσάρεσκεια ἐκδηλοῦται ἀναγκαιῶς διὰ τῶν βιαιοτέρων μὲν ἐν χρόνοις βαρβαρότητος, καθ' οὓς καὶ ὁ παῖς εἶνε βαρβαρὸς, ἡπιωτέρων δὲ ἐν χρόνοις μᾶλλον προηγμένοις εἰς τὸν πολιτισμόν, καθ' οὓς καὶ ὁ παῖς εἶνε δεκτικὸς ἡπιωτέρως μεταχειρίσεως. Ἄλλ' ὅ, τι μάλιστα ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα εἶνε, ὅτι ἡ ζωηρὰ ἐκδήλωσις τῆς τῶν γονέων δυσάρεσκείας δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀποτελεσματικὴ, εἰ μὴ κατὰ λόγον τῆς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων ὑπαρχούσης συμπαθείας διαθέσεως καὶ τῆς ἀκολουθούσης ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου τῶν φυσικῶν ἀντιδράσεων. Ἡ ἀπόδειξις τοῦτου εἶνε ἐφικτὴ εἰς πάντα ἐπιθυμοῦντα αὐτήν.

Διότι τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ μεταμέλεια, ἢν αἰσθάνεται τις, ὅταν λυπῆ πρόσωπόν τι, ποικίλλει κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς συμπαθείας, ἢν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦτο τρέφει; Τίς ἀγνοεῖ ὅτι τὸν ἐχθρὸν λυπῶν αἰσθάνεται κρυφίαν τινὰ μᾶλλον εὐχαρίστησιν ἢ θλίψιν; ὅτι ἐὰν ὄλως ξένον πρόσωπον συλλαβῇ ὑπόνοιαν τινα οἰασθήποτε ἐπιβουλῆς ἐκ μέρους ἡμῶν, πολὺ ὀλιγώτερον ταρτατόμεθα παρ'

ὅσον ἐὰν ἦτο φίλον; Καὶ τὰνάπαλιν τὴν δυσάρεσκειαν προσώπου, ὅπερ ἀγαπῶμεν καὶ θαυμάζομεν, δὲν θεωροῦμεν ὡς δυστύχημα, ὡς πηγὴν μακρᾶς καὶ πικρᾶς μεταμελείας; Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα λοιπὸν τῆς τῶν γονέων δυσάρεσκείας ὀφείλει νὰ εἶνε διάφορον κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς προϋπαρχούσης μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων διαθέσεως. Καὶ ὅπου μὲν ὑπάρχει ἀδιαφορία καὶ ψυχρότης, τὸ συναίσθημα τοῦ πταίσαντος παιδὸς οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ φόβος καθαρῶς ἐγωϊστικὸς τῶν σωματικῶν κακώσεων ἢ τῶν στερήσεων, αἵτινες θὰ τῷ ἐπιβληθῶσιν· εὐθὺς δὲ ὡς αὐταὶ ἐπιβληθῶσιν, ὁ ἀνταγωνισμὸς καὶ ὁ ἐρεθισμὸς ἐπικυρῶσιν τὴν ἀδιαφορίαν. Ἄλλ' ὅπου ὑπάρχει ἰσχυρὰ υἱικὴ στοργή, ἐκ διαρκείας τῶν γονέων συμπαθείας παραγομένη, ἐκεῖ ἡ ψυχικὴ κατάστασις, εἰς ἣν φέρει τὸν παῖδα ἡ πατρικὴ δυσμενεία, οὐ μόνον χρησιμεῖ, ὅπως προλαμβάνει παρόμοια αὐτοῦ πταίσματα ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλ' εἶνε καθ' ἑαυτὴν σωτήριος· ἡ ἠθικὴ ποινὴ τῆς ἐπὶ τινὰ χρόνον στερήσεως τῆς φιλίας τόσον ἀγαπητοῦ προσώπου ἀντικαθιστᾷ ἐξ ἴσου, εἰμὴ μᾶλλον τελεσφόρος τὴν σωματικὴν κακώσιν· ἀντὶ νὰ φεβῆται τὴν σωματικὴν ποινὴν καὶ νὰ μνησικακῆ κατὰ τοῦ ἐκτελέσαντος αὐτήν, ὁ παῖς συμπαθεῖ πρὸς τὴν θλίψιν τοῦ πατρὸς, μετανοεῖ, διότι ἐγένετο ὁ αἴτιος αὐτῆς, καὶ ἐπιθυμεῖ δι' ἐπανορθωτικῆς τινος πράξεως ν' ἀνακτήσῃ τὴν φιλίαν τοῦ πατρὸς· καὶ ἀντὶ νὰ ἐγείρωται ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὰ ἐγωϊστικὰ ἐκείνα συναισθήματα, ὧν ἡ ἐπικράτησις ἀπεικνίει ἐν τῷ κόσμῳ ἡ πηγὴ τοῦ ἐγκλήματος, ἐμφυτεύεται εἰς αὐτήν ἡ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀγάπη (altruisme), ἡ προλαμβάνουσα τὰ ἐγκλήματα. Κατὰ ταῦτα ὁ διὰ τῶν φυσικῶν ἀκολουθιῶν σωφρονισμὸς δύναται ἐπίσης νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων πταισμάτων, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν μικρῶν, καὶ νὰ συντελέσῃ οὐ μόνον εἰς τὴν περιστολήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν αὐτῶν.

Καὶ συντόμως ἡ μὲν ἀγριότης γεννᾷ τὴν ἀγριότητα, ἡ δὲ πραότης τὴν πραότητα, καὶ οἱ μὲν παῖδες, πρὸς οὓς προσφέρονται ἀσυμπαθῶς, γίνονται σκληροί, οἱ δὲ παῖδες, πρὸς οὓς προσφέρονται μετὰ γλυκύτητος, ἀναπτύσσουσι καὶ ἀνάλογα αἰσθήματα συμπαθείας. Ὅπως ἐν τῇ πολιτικῇ κυβερνήσει, καὶ ἐν τῇ οἰκιακῇ ὁ δεσποτισμὸς προκαλεῖ μέγα μέρος τῶν ἀμαρτημάτων, τὰ ὅποια βραδύτερον ἀναγκάζεται νὰ τιμωρήσῃ· ἀλλὰ διευθυνεῖς ἡπίκα καὶ ἐλευθερωτέρως ἀποφεύγουσα τὰς ἀφορμὰς ἐρίων καὶ βελτιούσα τὸ ἦθος μειώνει καὶ τὴν πρὸς τὰς παραβάσεις τάσιν. Πρὸ πολλοῦ ἤδη ὁ John Locke ἔχει εἶπῃ· «Ἐν τῇ ἀγωγῇ ὁ δι' αὐστηρῶν μέσων ἐπιδικώμενος σωφρονισμὸς ὀλίγον μὲν ὠφελεῖ, δύναται δὲ πολὺ νὰ βλάψῃ, καὶ νομίζω ὅτι καθόλου οἱ παῖδες, οἵτινες περισσοτέρως ὑπέστησαν τιμωρίας,

δὲν ἀποβαίνουσιν οἱ ἀριστοὶ τῶν ἀνθρώπων». Πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν λόγων τούτων δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὸ γεγονός, ὅπερ κατέστησε γνωστὸν ἱερεὺς φυλακῶν, ὅτι δηλ. οἱ νεαροὶ ἐγκληματῆται οἱ ὑπεβαλλόμενοι εἰς τὴν μαστιγώσιν εἶνε οἱ συνηθέστατα ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς φυλακάς. Καὶ τούναντίον τὰγαθὰ ἀποτελέσματα τῶν ἡπιωτέρων τρόπων καταδεικνύονται ἐκ τοῦ ἐξῆς γεγονότος, ὅπερ ἀνέφερον εἰς ἡμᾶς κυρία, παρὰ τῇ ὁποίᾳ διεμένομεν ἐν Παρισίαις. Ἀφοῦ αὕτη ἐζήτησε τὴν συγγνώμην ἡμῶν διὰ τὴν ἀνησυχίαν, ἣν προῦξενεῖ τὸ ἀδιόρθωτον τέκνον τῆς, προσέθηκεν ὅτι δὲν ἐβλεπεν ἄλλο μέσον πρὸς βελτίωσιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἢ ἐκεῖνο, ὅπερ εἶχεν ἐπιτύχη καὶ διὰ τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν του ἐφαρμολογῆν, νὰ στείλῃ δηλ. αὐτὸ εἰς ἐν τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκπαιδευτηρίων. Καὶ ἐκεῖνον οὐδὲν ἐν Παρισίαις ἐκπαιδευτήριον εἶχε δυνηθῆ νὰ διορθώσῃ· μὴ γνωρίζουσα δὲ τί νὰ πράξῃ, εἶχε στείλῃ αὐτὸν εἰς Ἀγγλίαν, ἐκεῖθεν δὲ ἐπανῆλθε μετὰ τινος χρόνου ὑποστὰς παντελῆ ἀναγέννησιν. Τὴν ἀξιοσημείωτον ταύτην μεταβολὴν ἡ μήτηρ ἀπέδιδεν ὄλως εἰς τὴν μετριωτέραν Ἀγγλικὴν παιδαγωγίαν.

Μετὰ τὴν ἐκθεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν προηγούμενων ἀρχῶν, καλὸν θεωροῦμεν νὰ παρασχωμεν ἀξιώματά τινα καὶ κανόνας ἐκ τῶν ἀρχῶν ἐκείνων ἀπορρέοντας, οὓς χάριν συντομίας θὰ ἐκθέσωμεν ὑπὸ μορφήν συμβουλῶν.

Μὴ ἀναμένετε παρὰ τοῦ παιδιοῦ μέγαν βαθμὸν ἠθικότητος. Ὁ χαρακτῆρ παντός ἀνθρώπου κατὰ τὰ πρώτα ἔτη διέρχεται διὰ τῶν φάσεων, δι' ὧν διήλθε καὶ τὸ βαρβαρὸν γένος, ἐξ οὗ κατὰ γεται. Ὅπως οἱ τοῦ προσώπου χαρακτῆρες αὐτοῦ, ἡ σιμὴ ρίσις, οἱ ἀνωρθωμένοι ῥώθωνες, τὰ παχέα χεῖλη, οἱ ἀπέχοντες ὀφθαλμοὶ κλ. εἶνε ἐπὶ τινος χρόνον ὅμοιοι πρὸς τοὺς τοῦ ἀγρίου, ὡσαύτως καὶ τὰ ἐμφυτα αὐτοῦ εἶνε ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ ἀγρίου. Ἐντεῦθεν ἡ τόσον καθολικὴ παρά πᾶσι τοῖς παισὶν ἀπαντῶσα τάσις πρὸς τὴν ὠμότητα, τὴν κλοπὴν, τὸ ψεῦδος, ἧτις καὶ ἂν μὴ προσήρχετο ἐπικουρος ἡ ἐνέργεια τῆς ἀγωγῆς, θὰ ἐτροποποιεῖτο ὅμως ἀπ' ἑαυτῆς κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν καὶ οἱ τοῦ προσώπου χαρακτῆρες. Ἡ δημόδης ιδέα ὅτι τὰ παιδία εἶνε ἀθῶα, ἀληθές, ἐὰν ἐνοηθῆ δι' αὐτῆς ἡ γνώσις τοῦ κακοῦ, εἶνε καθόλου πεπλανημένη, ἐὰν ἀναφῆρηται εἰς τὴν πρὸς τὸ κακὸν ὁρμήν. Τοῦτο δύναται ν' ἀποδείξῃ εἰς πάντα προσεκτικὸν παρατηρητὴν βραχεῖα ἐπίσκεψις εἰς δωμάτιον παιδίων· καὶ οἱ μὴ ἐπιτηρούμενοι μικροὶ μαθηταὶ φέρονται πρὸς ἀλλήλους μετὰ πλείονος ἀγριότητος ἢ μετ' ὅσης οἱ ἄνδρες, καὶ ἂν ἐγκατελείποντο εἰς ἑαυτοὺς ἐν τρυφερωτέρᾳ ἡλικίᾳ, θὰ ἐδείκνυν ἀγριότητα ἔτι πλείονα.

Ἄλλ' οὐ μόνον ν' ἀναμένῃ τις πολλὴν ἐκ

μέρους του παιδός ήθικην επίδοσιν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ζητῆ εἶνε φρόνιμον. Σήμερον οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων ἀναγνωρίζουσι τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς πνευματικῆς πρωϊμότητος· ἀλλ' ὑπολείπεται ἔτι ν' ἀναγνωρίσωσιν ὅτι καὶ ἡ ήθικὴ πρωϊμότης ἔχει ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Αἱ ὑψηλότεραι ἡμῶν ήθικαὶ δυνάμεις, ὡς καὶ αἱ πνευματικαὶ τοιαῦται, εἶνε προῖον πολὺπλοκον· διὰ τοῦτο καὶ αἱ μὲν καὶ αἱ δὲ ἔχουσι τὴν ἀνάπτυξιν βραδεῖαν, ἡ δὲ πρόωρος ἀνάπτυξις εἴτε ἐκείνων εἴτε τούτων γίνεται μετὰ βλάβης τῆς μελλούσης αὐτοῦ ἀναπτύξεως. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ ἀνωμαλία ἢ παρατηρουμένη εἰς παιδας, οἴτινες, ἀφοῦ ὑπῆρξαν τὸ παραδειγμα ἰσχυρᾶς πνευματικῆς καὶ ήθικῆς ἐπιδόσεως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ὑφίστανται, καθ' ὅσον αὐξάνουσιν, μεταβολὴν ἀνεξήγητον κατὰ τὸ φαινόμενον καὶ τέλος ὑπολείπονται καὶ αὐτῆς τῆς πνευματικῆς καὶ ήθικῆς μετριότητος· ἐνῶ ἄλλοι ὀλίγας παρέχοντες ἐλπίδας κατὰ τὴν παιδικὴν ήλικίαν οἰκρηθήσαν συχνάκις βραδύτερον ἐν τῷ βίῳ.

[Ἐπεταὶ τὸ τέλος.]

Η ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

[Κατὰ τὸν Λοῦμποκ].

*Πᾶσα ἡμέρα εἶνε
μία ἡμέρα ἐν μικρῷ.*

Ὁ χρόνος ρυθμίζει τὴν ἀξίαν ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Τί ἀξίζουσι οἱ φίλοι, τὰ βιβλία ἢ ἡ υγεία, τὸ θέλημα τῶν ταξιδίων ἢ αἱ τέρφεις τοῦ οἴκου, ὅταν δὲν ἔχωμεν καιρὸν διὰ νὰ τὰ ἀπολαύσωμεν; Πολυλάκις ἐλέγηθαι ὅτι ὁ χρόνος εἶνε χρῆμα· εἶνε πολὺ περισσότερον· ὁ χρόνος εἶνε ζωὴ. Καὶ ὅμως πόσοι εἰς ἐκείνων, οἴτινες προσκολλῶνται ἀπελπιστικῶς εἰς τὴν ζωὴν, δὲν σπαταλοῦσιν ἀφόδως τὸν καιρὸν τῶν! Κατὰ τὸν Σὺλλερ: «Ὁ σοφὸς θὰ μάθῃ ὅτι τὰς στιγμάς αἴτινες παρήλθον οὐδ' αὐτὴ ἡ αἰωνιότης δύναται ν' ἀποδώσῃ».

Ἄς μὴ νομίσῃ τις ἐκ τούτων ὅτι ὡς ἰδεῶδες ἔχω τὰς ἐπιπόνους ἐργασίας. Τούναντίον. Στιγμὰ διατεθεῖσαι εἰς ἀθῶας ἡδονὰς καὶ λελογισμένας, εἰς ὑγιεινὰ παίγνια, εἰς οἰκογενειακὰς καὶ κοινωνικὰς σχέσεις καλῶς καὶ σωφρόνως ἐδαπανήθησαν.

Μόνον οἱ ὀκνηροὶ παραπονοῦνται ὅτι δὲν ἔχουν μίαν στιγμὴν εὐκόλον διὰ νὰ κάμουν κάτι, τὸ ὅποιον φαντάζονται ὅτι ἐπιθυμοῦν. Πράγματι δύναται τις πάντοτε νὰ εὔρῃ τὸν καιρὸν διὰ νὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι ἀπεφάσκει νὰ ἐπιχειρήσῃ· ἔλλειψις χρόνου δὲν ὑπάρχει συνήθως, ὑπάρχει θελήσεως ἔλλειψις. Τὸ δὲ ἀληθῶς ἀγαθὸν τῆς ἀνέσεως εἶνε μόνον ὅτι μὰς ἀφίνει ἐλευθέραν ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος.

Κατὰ τὸν Σαιξπήρον: «Ὁ χρόνος ἔχει διάφορον ταχύτητα δι' ἕκαστον ἄνθρωπον. Θὰ σὰς εἶπω διὰ ποῖον βαδίζει, διὰ ποῖον τριποδίζει, διὰ ποῖον καλπάζει καὶ διὰ ποῖον σταματᾷ ὁ χρόνος».

Δὲν ἔχουν αὐτὰι καθ' ἑαυτὰς αἱ ὠραι ἀξίαν, ἀλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν τὰς μεταχειρίζομεθα.

«Ἡ ὀκνηρία εἶνε ἡ μεγαλητέρα σπατάλη τοῦ κόσμου. Δαπανᾷ ὅ,τι εἶνε ἀνυπολόγιστον καὶ ἀνεπανόρθωτον, διότι τὴν ὥραν ἣτις ἀπᾶξ παρήλθεν οὐδεμίαν δύναμις τέχνης ἢ φύσεως δύναται νὰ ἐπαναφέρει».

Ὁ λόρδος Τσέστερφιλδ ἔλεγε πρὸς τὸν υἱὸν του: «Πᾶσα στιγμὴ καλῶς διατεθεῖσα εἶνε κεφάλαιον κατατεθὲν ἐπὶ ἀδρῶ τῶκο».

«Ἡ ἀνθρωπίνη καρδιά ὁμοιάζει τὴν μυλόπετραν· ἐφ' ὅσον ῥίπτετε γέννημα, ἀλέθει καὶ μεταβάλλει τοὺς κόκκους εἰς ἄλευρον· ἀμα παύσῃ τὸ γέννημα, ἀλέθει πάλιν καὶ τρίβεται αὐτὴ ἡ ἰδία» — λέγει ὁ Λούθηρος.

Τὸν ἄνθρωπον δὲν φονεύει ἡ ἐργασία, ἀλλ' ἡ μέριμνα.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου διαρκεῖ ἐβδομήκοντα ἔτη περίπου, ἀλλ' ἐκ τούτων πόσα, πόσον ὀλίγα μὰς ἀνήκουν, πόσον ὀλίγα μένουσι εἰς τὴν διάθεσίν μας, ἂν ἀφαιρέσωμεν τὰς ὠρας τοῦ ὕπνου, τοῦ φαγητοῦ, τοῦ καλλωπισμοῦ καὶ ἄλλας.

«Ἐξῆσα, ἔλεγεν ὁ Λάμπ, πενήκοντα ἔτη ὀνομαστικῶς, ἀλλ' ἂν ἀφαιρέσητε τὰς ὠρας καθ' ἃς ἐξῆσα διὰ τοὺς ἄλλους καὶ ὄχι δι' ἐμέ, θὰ εὕρητε ὅτι εἶμαι ἀκόμη νεώτερος ἄνθρωπος».

Ἐν τούτοις νομίζω ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀφαιρῶνται αἱ ὠραι, κατὰ τὰς ὁποίας ζῶμεν διὰ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖναι, ἐνίοτε πολυαριθμῶνται, αἵτινες δὲν ὠφελοῦσιν οὔτε ἡμᾶς οὔτε τοὺς ἄλλους.

Εἶνε πολλάκις ἀδύνατον ν' ἀποφύγωμεν τὴν ὀδύνην, ἀλλ' εἰς οὐδένα εἶνε συγχωρημένον νὰ διατελῇ πάντοτε σκυθρωπός. Καὶ ὅμως ὑπάρχουσι τοιοῦτοι ἄνθρωποι. Καὶ ὁμιλοῦσιν οὗτοι περὶ μελλούσης ζωῆς, ἐνῶ δυσχυρίζονται ὅτι ἡ μοῖρα ἐπέκλωσεν εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ δεινά, ὅσα ὑπάρχουσι εἰς τὸν κόσμον τοῦτον.

Ὁ Ἀρθούρος Χέλπ ὀρθότατα εἶπε διὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς: «Πῶς, εἴθε λυπημένοι, ἐνῶ δὲν γνωρίζετε ποῖος δίδει εἰς τὸν κρίνον τὸ ἐξαίσιον σχῆμα, εἰς τὸ ἴσον τὸ ζωηρὸν χρῶμα, εἰς τὸ ῥόδον τὸ γλυκὺ ἄρωμα· ἐνῶ ἀγνοεῖτε εἰς τί συνίσταται τῆς ἐχίδνης τὸ δηλητήριον, ἐνῶ δὲν δύνασθε νὰ μιμηθῆτε τὸ χαροπὸν πτερύγιμα τῆς περιστερᾶς! Πῶς, εἴθε λυπημένοι, ἐνῶ ἡ γῆ, ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ εἶνε μυστήρια διὰ σᾶς, ἐνῶ ἐκτείνοντες τὴν χεῖρα δὲν ἐγγίζετε τίποτε τοῦ ὁποίου ἔχετε ἐξίχνιασε τὰς ιδιότητας, ἐνῶ ἡ φύσις ἀδιαλείπτως σᾶς προσκαλεῖ νὰ συνομιλήσητε σοβαρῶς μετ' αὐτῆς, νὰ τὴν ἐννοήσητε, νὰ τὴν ὑποτάξητε καὶ νὰ δεχθῆτε τὰς εὐεργεσίας τῆς! — Ὑπαγε λοιπόν, ὦ ἄνθρωπε, μάθε κάτι, κάμε κάτι, ἐνόησε κάτι, καὶ μὴ ὀμίλης πλέον περὶ τῆς λύπης σου.» Δ*

Ὁ Βίας ἐνῶ ἐμελλε νὰ καταδικάσῃ τινά, ἐδάκρυεν· ἐρωτηθεὶς δὲ διατί κλαίει, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν καταδικάζει, εἶπεν: — Ἀναγκαῖόν ἐστι τῇ μὲν φύσει τὸ συμπαθὲς ἀποδοῦναι, τῷ δὲ νόμῳ τὴν ψῆφον.

Ὁ σημερινὸς κόσμος, κατὰ τὸν Καστελλάρο, ταλαντεύεται μεταξὺ τῆς δημοκρατικῆς μοναρχίας καὶ τῆς συντηρητικῆς δημοκρατίας.

Η ΜΑΓΙΣΣΑ

[Δραμάτων Ὀκταβίου Φεγιέ κατὰ μετάφρασιν Χ. Ἀννίνου]

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΕΡΡΙΚΟΣ ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ, κόμης, ήλικίας 32 ἐτῶν. — ΕΚΤΩΡ ΜΟΛΒΟΝ, ὑποκόμης, ήλικίας ἐτῶν 30. — Δεσποινὶς ΑΡΤΕΜΙΣ ΚΒΡΑΙΚ, φαινομένη ἐξηκοντούτης. ἔχει τὴν κόμην φακῶν, ἀφθόνως ἐπιπεπασμένην διὰ κόνητος, ἐνδυσμασίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν φαινομένην ήλικίαν τῆς, ἀλλὰ λίαν ἐπιμελεμένην. — ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ, ὑπηρετὴς αὐτῆς, φαίνεται ὀδοηκοντούτης. ἔχει τὴν κόμην καὶ τὰς σφύρας λευκάς. Φέρει ἀναξυρίδα βραχέαν μέλαιναν καὶ περικνημίδα τοῦ αὐτοῦ χρώματος. — ΥΒΟΝΕΤΟΣ, θεράπων τοῦ ὑποκόμητος· φέρει οἰκοτολήν.

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΑΡΤΕΜΙΣ καὶ ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ.

(Ἀμφότεροι γελῶσιν).

ΑΡΤΕΜΙΣ

Εἶμαι γραῖα πολὺ εὐτυχῆς, καθὼς βλέπετε, κύριε κόμη. ἔχω πάντοτε ἐμπροστά μου ἕνα καθρέπτην, ὁ ὁποῖος ἐπιμένει νὰ μοῦ ἀποδῶν ήλικίαν μόνον δεκαπέντε ἐτῶν. . . Ὡς τὸσον ὅμως ἂν θέλωμεν νὰ δειπνήσωμεν, πρέπει, καὶ μὴ πρὸς βᾶρος σᾶς, νὰ στρώσω ἐγὼ τὸ τραπέζι. (Μεταβαίνει πρὸς τὴν σκευοθήκην).

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Δεσποινίς, εὐδοκῆσατε τοῦλάχιστον νὰ δεχθῆτε τὴν συνεργασίαν μου.

ΑΡΤΕΜΙΣ (φαιδρῶς)

Πολὺ εὐχαρίστως. Λοιπόν, πάρετε αὐτὰ καὶ βαλετέ τα εἰς τὸ τραπέζι. (Δίδει αὐτῷ πινάκια, ποτήρια καὶ μαχαιροπήρουνα).

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ (πηγαινοσχερῶμενος ἀπὸ τῆς σκευοθήκης εἰς τὴν τράπεζαν ἐπίσης φαιδρῶς)

Ἦθελα νὰ ξεῦρω ὅμως εἰς τί σᾶς χρησιμεύει αὐτὸς ὁ γέρος ὑπηρετῆς.

ΑΡΤΕΜΙΣ

Καθὼς βλέπετε, δὲν μὲ χρησιμεύει εἰς τίποτε.

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ (ὡς ἄνω)

Τὸ βλέπω, μάλιστα. Ἄλλὰ τότε διατί τὸν κρατεῖτε; διότι ἐπὶ τέλους στοιχίζει καὶ αὐτὸς ὅσον ἕνας καλός.

ΑΡΤΕΜΙΣ

Καὶ περισσότερον ἀκόμη, σὰς βεβαιῶ. Τὸν κρατῶ ὅμως πρῶτον διότι ἂν ὑπηρετῆ κακὰ ἐμέ, ὑπηρετῆσεν ὅμως καλὰ τὸν πατέρα μου. Ἐπειτα διότι θέλω νὰ εὕρισκον ἀφορμὴν πρὸς ἐξάσκησιν δύο ἀρετῶν ληθαργῶσιν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μου, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη.

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Ἄ! . . τότε δὲν ἔχω καμμίαν ἀντίρρησην.

ΑΡΤΕΜΙΣ

Βεβῆως. . . (Παρατηροῦσα τὸ τραπέζιον). Πολὺ καλὰ τὰ ἐβάλετε εἰς τάξιν, σὰς εὐχαριστῶ.

* Ἰδὲ σελ. 179.

(Ὁ Κομίγγιος τοποθετεῖ δύο καθίσματα ἐκατέρωθεν τῆς τραπέζης. Ὁ Φραγκίσκος κομίζει ἐπὶ μεγάλου δίσκου διάφορα ἐδέσματα).

ΣΚΗΝΗ Δ'

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ καὶ οἱ ΡΗΘΕΝΤΕΣ.

(Ὁ Φραγκίσκος ὑπηρετεῖ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δειπνοῦσιν, ἐξερχόμενος συχνάκις τῆς σκηνῆς, ἀντικαθιστῶν τὰς παροψίδας κ.λπ.).

ΑΡΤΕΜΙΣ

Καθίστε, λοιπόν. Ἐκοπιάσατε ἀρκετὰ, ὥστε νὰ ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ φάγητε.

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ (καθήμενος)

Σὰς καθιστῶ γνωστὸν, δεσποινίς, ὅτι αἰσθάνομαι κάπως ὀρεξίν, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν μοῦ συνέβη πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων.

ΑΡΤΕΜΙΣ

Διότι ποτὲ ἴσως δὲν ἐκοπιάσατε τόσον πολὺ. . .

(Προσφέρει αὐτῷ φαγητὸν διαμείβοντα τὰ συνήθη ἐπιτραπέζια φιλοφρονήματα).

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ (μετ' ἀδιαπτότου εὐθυμίας)

Ἐπροσέφερετε πρὸ ὀλίγου τὴν λέξιν: περιέργεια· συγχωρήσατέ με λοιπόν δεσποινίς καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν μου. Εἶνε θαῦμα καταπληκτικὸν ἡ ἀνεύρεσις ἐντὸς αὐτῆς τῆς ἀγρίας ἐρήμου μίας κυρίας γινωσκούσης εἰς τὴν ἐντέλειαν ὅλα τὰ δελεάσματα τοῦ πεπολιτισμένου βίου (ὑποκλινόμενος), ἱκανῆς δὲ νὰ προσθέσῃ εἰς αὐτὰ καὶ νέαν γοητείαν (ἡ Ἀρτεμὶς προσκλίνει). Ζῆτε πάντοτε εἰς αὐτὴν τὴν ἐρημίαν;

ΑΡΤΕΜΙΣ

Κατοικῶ εἰς αὐτὴν τὴν ἔπαυλιν πρὸ ὀλίγων μηνῶν μόλις, μετὰ τὸν θάνατον μίας γυναικὸς προσφιλεστάτης μου. Ἐλθούσα ὅμως ἐδῶ νὰ κατοικήσω, ἢ ἄλλως ἀπλῶς τὸ ἐρημιτῆριόν μου. . . Ἐξῆσα σχεδὸν διαρκῶς μακρὰν τοῦ κόσμου. . . Δὲν παίρνετε ὀλίγον παστίτσο, κύριε κόμη;

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Πολὺ ὀλίγον, εὐχαριστῶ.

ΑΡΤΕΜΙΣ

Ἐλέγεται ὅμως πρὸ ὀλίγου περὶ θαυμάτων. . . συνέβη καὶ ἐν ἄλλο θαῦμα καταπληκτικώτερον. Μίαν Τρίτην. . . ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος ἀποφράδα. . . ἐνεφανίσθη ἐντὸς τῆς χιονοσκεπῆς αὐτῆς βρεττανικῆς ἐρήμου ἕνας νέος, ὅστις φαίνεται τόσον καλῶς γινώσκων νὰ ἐντρυφᾷ εἰς τὰς ἀβρὰς ἀπολαύσεις τοῦ παρισίου βίου (ὑποκλινομένη ἐν εἴδει χαιρετισμοῦ) καὶ νὰ τὰς καθιστᾷ εὐγενεστέρως διὰ τῆς συμπεριφορᾶς του.

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ (ὑποκλινόμενος καὶ μειδιῶν)

Βλέπω ὅτι σὰς εἶμαι χρεώστης καὶ ὀφείλω νὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν μου. . . αὐτὴ εἶνε ἡ μόνη ἐντιμὸς ἐξήγησις τῆς συμπεριφορᾶς μου. . . Κἀὶ μ' ὅλα ταῦτα θλίβομαι, διότι πρέπει ν' ἀπο-

διώξω τὸ μειδιάμα, τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φοράν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διεγράφη εἰς τὰ χεῖλη μου... (Παρατηρῶν αὐτήν) Ἄγνοῶ διὰ ποίας μαγικῆς δυνάμεως ὑμεῖς ἠδυνήθητε νὰ τὸ ἀνακαλέσετε... Καὶ διὰ νὰ σὰς εἶπω τὰ πάντα διὰ μιᾶς μόνης φράσεως, δεσποινίς, εἶμαι ἀτυχής!

ARTEMIS (μετὰ τόνου οἰκτιρμονος καὶ ἐλαφρῶς εἰρωνικῶς)

Ἀλήθεια; ... Δὲν παίρνετε ὀλίγη μπεκάτσα, κύριε κόμη; ... (Ἐπιμένουσα μὲ ὕφος θρηνώδες) Ξεύρετε, καὶ ἡ μπεκάτσα εἶνε πουλὶ μελαγχολικόν.

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Ὅχι περισσότερο ἀπὸ ἐμέ, σὰς βεβηχῶ. Ναί, εἶμαι ἀτυχής, καὶ ἰδοὺ διατί. Ἀποσεύσας τὸν χαλινὸν ἐν νεαρχῇ ἡλικίᾳ ἐντὸς τοῦ κυκεῶνος τῆς παρισινῆς ζωῆς... (Διστάζει ὀπωσοῦν) Δεσποινίς, ἡ ἀκοή σας δὲν εἶνε ἴσως συνειθισμένη εἰς τοιαῦτα χυδαῖα ἀκροάματα;

ARTEMIS

ὦ! ... ἔχω ἡλικίαν, ἥτις μοῦ ἐπιτρέπει νὰ τ' ἀκούω ὅλα. Ἄλλως τε νομίζω ὅτι δύναμαι ἐκ τῶν πρώτων αὐτῶν λόγων σας νὰ εἰκάσω τὴν συνέχειαν τῆς ἐκμυστηρευσεῶς σας καὶ νὰ σὰς ἀπαλλάξω τῆς ἀφηγήσεως τοῦ μᾶλλον ἀκανθώδους αὐτῆς κεφαλαίου... Ἀφοῦ ἐγυρίσατε ὅλα τὰ σαλόνια, ἴσως καὶ ὅλα τὰ ἰδιαίτερα δωμάτια... πιθανὸν ἀκόμη καὶ ὅλους τοὺς ἀντιθαλάμους, ἐπιδιώκοντες πάσας τὰς τέρψεις, ἃς ὄνειροπολεῖ ν' ἀνεύρη εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον νέος πλοῦσιος... καὶ ἀρκετὰ εὐμορφος, ἐκουράσθητε ἀπὸ τὸν βίον αὐτὸν καὶ τῶρα θέλετε νὰ γίνετε καλόγηρος, αἶ; δὲν εἶν' ἔτσι;

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ (ἐκθαμβος)

Μὰ αὐτὸ εἶνε μαντεία! ... Ναί, δεσποινίς, ἀκριβῶς ἔτσι, πλὴν τοῦ τελευταίου μέρους. Διότι ἡ κούρασις καὶ ἡ ἀηδία μου ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε ἡ θύρα τοῦ μοναστηρίου δὲν θὰ μοῦ ἐφάνετο φραγμὸς ἐπαρκῆς μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῆς ζωῆς.

ARTEMIS (μετ' ἀφελείας)

Ἄ! ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρόκειται λοιπὸν περὶ αὐτοκτονίας; Πάρετε κι' αὐτὴν τὴν φτεροῦγα, κύριε Κομίγγιε.

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Μὲ κάμνετε νὰ αἰσχύνωμαι, δεσποινίς, τρώγω σὰν Καννιθάλος... Λοιπὸν, ναί, δεσποινίς. Σκοπεύω ν' ἀπαλλαγῶ τῆς ζωῆς, οὔτε τὸ ἐπιδοικνύω, οὔτε τὸ ἀποκρύπτω... Ἦδη πρὸ πολλοῦ καιροῦ ἀπέκλινα εἰς τὸ ἔσχατον αὐτὸ μέσον, ὅτε πρὸ δεκαοκτῶ μηνῶν μία μεταμέλεια ἀλγεινὴ ἐπῆλθε διὰ νὰ διπλασιάσῃ τὸ βᾶρος τῆς ζωῆς καὶ διὰ νὰ ἐπισπεύσῃ βεβαίως τὴν ἀπόφασίν μου.

ARTEMIS

Μεταμέλεια εἶπετε;

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Ναί, μία τύψις συνειδότης, ἥτις, τοῦλάχιστον αὐτῆ, διαφεύγει τὰ βέλη τῆς ἀξιεράστου εἰρωνείας σας... (Παύει ἀπὸ τοῦ νὰ τρώγῃ). Ἐνῶ εἰς Παρισίους διῆγον τὸν βίον, τὸν ὁποῖον τόσον καλῶς διεγράψατε, ἡ μητέρα μου... μία γυνὴ ἥτις θὰ ἦτο ἀξία τῆς γνωριμίας σας, κυρία, κατόκει ἐκεῖ πέραν εἰς τὴν Ὠβέρην, εἰς τὸν παλαιὸν μας οἰκογενειακὸν πύργον. Τὴν ἀγαπούσα πολὺ, μολονότι μετὰ πικρίας ἀνυπολόγισται ὅτι αὐτὴ ἐλαβεν ἀφορμὴν ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου. Καὶ ὅμως ναί, ἂν καὶ ἐφαινόμην ἄστοργος, ἂν καὶ ἤμην βυθισμένος ἀδιακόπως εἰς τὸν ἀκόλαστον βίον, τὴν ἀγαπούσα μὲ μεγάλην τρυφερότητα. Ἄλλ' εἰς μάτην ἐπὶ δέκα ἔτη τὴν καθικέτευα νὰ ἔλθῃ νὰ καθίσῃ μαζί μου.

ARTEMIS

Καὶ διατί δὲν ἐπηγαίνατε σεῖς μαζί της;

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Εἶνε ἀνάγκη τάχα νὰ σὰς τὸ εἶπω; Διότι δὲν εὗρισκα μέσα εἰς τὴν ἀσθενῆ μου ψυχὴν τὴν δύναμιν ὅπως θραύσω τὰ δεσμὰ τῶν παρισινῶν ἔξεων, τὰ ὁποῖα μὲ συνεκράτουν... Πολλάκις ἡ μητέρα μου ἀπεφάσισε νὰ διασχίσῃ ὀλόκληρον τὴν Γαλλίαν καὶ νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ἐπαρχίας της νὰ ἐναγκαλισθῇ τὸν ἀχάριστον υἱὸν της. Ἄλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἐνεκα τοῦ γήρατος καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς ἔλειψε καὶ αὐτὴ ἡ παρηγορία... Μὲ ἐπροσκαλοῦσε ἐπιμόνως νὰ υπάγω πλησίον της· βεβαίως δὲ θὰ ἐξεκινούσα ἀμέσως νὰ υπάγω... ἀλλὰ ἡ καυμένη ἡ μητέρα μου, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος μ' ἐφώναζεν, ἀπὸ τὸ ἄλλο μὲ ἀπεδίωκεν ἐν ἀγνοίᾳ της. Ἐπεθύμει νὰ υπάγω ἐκεῖ σιμὰ της διὰ νὰ μὲ νυμφεύσῃ μὲ μίαν ἐπαρχιώτισσαν... δὲν εἰξεύρω ποῖαν. Εἰς τὰ γράμματά της διαρκῶς ἐγένετο λόγος περὶ αὐτοῦ τοῦ σχεδίου, τὸ ὁποῖον μὲ κατέθλιβε καὶ μ' ἐτρόμαζεν.

ARTEMIS

Ἐννοεῖται.

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Ἡ μητέρα μου ἐφάνετο τόσον καταγοητευμένη διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς νύμφης καὶ διὰ τὴν ἰδέαν τοῦ συνοικεσίου αὐτοῦ ἐν γένει, ὥστε δὲν ἐτολμούσα νὰ τῆς ἀπαντήσω μὲ ὀριστικὴν ἀρνησιν. Ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον ἤμπορούσα ν' ἀποφασίσω νὰ υπάγω αὐτοπροσώπως καὶ νὰ τῆς εἶπω προφορικῶς τὴν ἀρνησίν μου διὰ νὰ ἐξαφανίσω εὐθὺς διὰ τῶν πρώτων μου λόγων τὰς προσφιλεστάτας τῶν ἐλπίδων της. Ἐδίσταζα λοιπὸν καὶ ἀνέβηκα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. (Ἡ φωνὴ του ἀλλοιοῦται ἐκ τῆς συγκινήσεως). Δυστυχῶς ὁ δισταγμὸς μου διήρκεσε πολὺ... καὶ τὴν ἔχασα! (Ἐγείρεται, δάκνει τὰ χεῖλη, βαδίζει ἐπ' ὀλίγον ἐντὸς τῆς αἰθούσης, εἶτα ἐπιστρέφει καὶ κάθηται ἐπαναλαμ-

βάνει δὲ μετὰ βραχεῖαν σιγὴν). Συγγνώμην!... (Μὲ τόνον ἀδιαφορίας), ἐννοεῖτε, κυρία, ὅτι κατόπιν αὐτῶν τῶν συμβάντων δὲν μοῦ ἦτο δυνατόν νὰ συνδιαλλαγῶ μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ζωῆς.

ARTEMIS

Μὲ συγχωρεῖτε, δὲν ἐννοῶ καλῶς... Δὲν νομίζω ὅτι διότι κανεὶς παρέβη ἐν ἐκ τῶν καθήκοντων του πρέπει νὰ παραβλέψῃ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα... Ἄλλὰ... ἐπὶ τέλους;

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Ἐπὶ τέλους ἡ ἀποθάρρυνσίς μου ηὔξησεν. Ἡσθάνομην τὸν ἑαυτὸν μου ὡς βυθισμένον εἰς μνημα ὑπὸ βρυθὸν σκέπασμα μολύβδινον, χωρὶς κανένα πόθον, καμμίαν ἐλπίδα, κανὲν μειδιάμα, καὶ ἐβλεπον νὰ παρέρχωνται αἱ ζωηρότεροι καὶ γοητευτικώτεροι τέρψεις τῆς νεότητός μου μὲ παγετώδη ἀδιαφορίαν. Ὡς καὶ ἡ ὑγεία μου ἔπαθε καὶ οὔτε νὰ φάγω ἠδυνάμην πλέον οὔτε νὰ κοιμηθῶ. Ἐρροβούμενη μήπως ἐπακολουθήσῃ ἡ παραφροσύνη ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν τὸν ζωντανὸν θάνατον... Τέλος πάντων μετὰ ἐνδομυχον σφοδρὸν ἀγῶνα ἀπεφάσισα ἀμετακλήτως πλέον νὰ θραύσω ἐγὼ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς μου καὶ ν' ἀποθάνω πραγματικῶς.

ARTEMIS

Εἴσθε κύριος νὰ τὸ πράξετε, βεβαίως... Ἐξ ὅλων αὐτῶν ὅμως δὲν ἐξηγεῖται ἐνεκα τίνος ἰδιοτρόπου σκέψεως ἐξελέξατε τὴν Βρεττανίαν ὡς θέατρον τοῦ τραγικοῦ αὐτοῦ συμβάντος.

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Ἀμέσως, ἰδοὺ ὅπου ἐρχομαι καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα. Δὲν ἦτο διόλου ἰδιοτροπικὴ σκέψις. (Ὁ Φραγκίσκος ἀποθέτει ἐπὶ τῆς τραπέζης δίσκον μετὰ κυάθων καὶ ἐξέρχεται).

ARTEMIS (ἐγειρομένη)

Θὰ πάρετε καφέν, ἀλήθεια;

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Εὐχαρίστως, δεσποινίς. (Πλησιάζει πρὸς τὴν ἐστίαν). Μίαν ἡμέραν πρὸ τριῶν μηνῶν εἶχα προσκαλέσει εἰς γεῦμα μερικὸς συντρόφος μου εἰς τὸ ξενοδοχεῖον. Ἦτο γεῦμα ἀποχαιρετισμοῦ δὲν τοὺς τὸ ἀπέκρυπτα. Ἐπροσπάθησαν νὰ καταπολεμήσουν τὸ σχέδιόν μου μὲ διάφορα ἐπιχειρήματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐφυῆ... Ἄλλ' εἶνε τάχα ἀνάγκη νὰ σὰς ἀναφέρω, κυρία, τοὺς νεανικὸς λόγους;

ARTEMIS

Ἄ, μπά!... ἐξκολουθήσατε.

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

« — Τί! μοῦ ἔλεγαν, ν' ἀποθάνῃς ζητεῖς; μήπως τὰς χεῖράς σου, τὰ χεῖλη σου, τὴν καρδίαν σου, ἐξησθένισε τὸ γῆρας; Δὲν υπάρχουν πλέον ἄνθη; δὲν υπάρχουν πλέον γυναῖκες ἐπὶ τῆς γῆς; — Ὅχι! δὲν υπάρχουν πλέον δι' ἐμέ,

ἀπῆνθησα ἐγὼ. Δὲν βλέπω πλέον, δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω κἂν ὅτι ὑπάρχει ὑπὸ τὸν ἥλιον ἄνθος τὸ ὁποῖον δύναται νὰ προσελκύσῃ τὴν χεῖρά μου, ἔρωσ ὅστις δύναται νὰ συγκινήσῃ τὴν καρδίαν μου. Καὶ τὰ ἄνθη καὶ αἱ γυναῖκες δὲν ἔχουν πλέον δι' ἐμέ εἰμὴ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἄρωμα, τὸ ὁποῖον κατήντησε χυδαῖον ἐνεκα τῆς συγνῆς ἀπολαύσεως. Ὅλοι μοῦ φαίνονται ὅτι ἑμιάζουν ἀναμεταξὺ τῶν, τόσον ὥστε τὰς συγγῆς ἐντὸς τῆς κοινῆς ἀδιαφορίας... Ἐν βραχυλογία, δὲν ὑπάρχει παρὰ μία μόνη γυνή, ἡ αὐτὴ πάντοτε, ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δὲν τὴν ἀγαπῶ.

ARTEMIS

Ὁραῖον φιλοφρόνημα αὐτὸ γιὰ μᾶς!...

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Λάβετε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀκόμη τότε δὲν εἶχα τὴν τιμὴν νὰ σὰς γνωρίζω... Τέλος πάντων, προσέθετα, εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὕρισκομαι, φίλοι μου, εἶνε λοιπὸν φανερόν ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ζήσω.

ARTEMIS

Εἶνε φανερόν, πράγματι, ἀφοῦ ἡ ζωὴ δὲν ἔχει ἄλλον σκοπὸν προφανῶς παρὰ νὰ δρέπῃ τὰ ἄνθη καὶ ν' ἀγαπᾷ γυναῖκας. Ἐπιθυμεῖτε ὀλίγη ζαχαρῆ, κύριε κόμη;... Καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὰ δὲν ἐσκοτώθηκατε;

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

(ἀνταπαντῶν μετὰ ζωηρότητος καὶ πολλῆς σοβαρότητος)

Παρακαλῶ!... ἔμεινα ἀνένδοτος εἰς τὴν ἀπόφασίν μου καὶ θὰ τὴν ἐκτελοῦσα τὴν ἐπομένῃν ἡμέραν, ἐὰν ἐκείνην τὴν ἰδίαν ἐσπέραν δὲν ἐπήρχειτο ἀπρόοπτον συμβεβηκόσ.

ARTEMIS

Ἄ!

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας τῆς διαχύσεως τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ, ἐτόλμησα νὰ ἐκμυστηρευθῶ εἰς ἕνα φίλον μου παραδόξον ἰδέαν, ἥτις ἐνίοτε ἐτάραττε τὸ πνεῦμά μου καὶ ἐφάνετο ἑμιάζουσα μὲ παραφροσύνην. Ἐσυλλογιζόμην συχνάκις πόσον ὠραῖον θὰ ἦτο νὰ ζῆ κανεὶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν εὐδαιμόνων δεισιδαιμονιῶν, ὅποτε οἱ ἄνθρωποι ἠδύναντο νὰ ἐλπίζωσιν εἰς ἔρωτας ὑπερφυσικούς... κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἡμιθέων καὶ τῶν νυμφῶν... τῶν πνευμάτων καὶ τῶν μαγισσῶν... (Ἐν ἐξάψει). Ἡσθάνομην ὅτι τότε θὰ ἠδυνάμην πάλιν νὰ προσκληθῶ εἰς τὴν ζωὴν χάριν τοῦ πόθου μυστηριώδους συναντήσεως... σχέσεως μαγευμένης ἐξ ἐκείνων ὑφ' ὧν κατελήθησαν ἐκ περιτροπῆς οἱ νεαροὶ βροκοὶ τῆς μυθολογίας καὶ οἱ ἐπιπποὶ θηρευταὶ τῶν μεσαιωνικῶν θρύλων. Ναί, μία Μοῖρα μόνη, μία μάγισσα θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ μὲ κάμῃ πάλιν νὰ ἐλπίζω, νὰ ἀγαπῶ, νὰ ζῶ. Ἡσθάνομην ὅτι ἡ καρδία μου ὑπὸ τοιοῦτο παραδόξον καὶ ὑπεράνθρωπον βλέμμα, ὑπὸ τὸν

θροῦν τῶν ἀτμωδῶν ἐσθήτων, ὑπὸ τὴν ἐπαφήν τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ὄντων. . .

ARTEMIS

Μὰ αὐτὸ εἶνε τρέλλα!

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ (ψυχρῶς)

Σὰς τὸ εἶπα. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον, ἐνῶ κατεγινόμεν νὰ γράψω τὰς τελευταίας μου θελήσεις, ἄγνωστος τις ἐκόμισε πρὸς ἐμὲ τὸ μυρωμένον αὐτὸ γράμμα: (Ἐξάγει ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ του θυλακίου ἐπιστολήν, ἣν ἐγγειρίζει πρὸς τὴν Ἀρτέμιδα. Ὁ Φραγκίσκος ἐπανερχεται εἰς τὴν σκηνὴν καὶ ἀκροᾶται).

ARTEMIS

Γιὰ νὰ ἰδοῦμε. (Ἀναγινώσκει) «Θνητέ! Νομίζεις ὅτι εἶσαι τρελλὸς μεταξὺ φρονίμων καὶ εἶσαι ἀπ' ἐναντίας φρόνιμος μεταξὺ τρελλῶν. Ἀνά μέσον οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχει ζώνη διάμεσος, κατοικουμένη ὑπὸ ὄντων ἀνωτέρων μὲν τοῦ ἀνθρώπου, κατωτέρων δὲ τῆς θεότητος. Ἐν ἐξ αὐτῶν εἶμαι κ' ἐγώ. Εἶμαι Μοῖρα. Ἡ κρυφὴ σου λατρεία μὲ συνεκίνησε, ἡ εἰμαρμένη μὲ καλεῖ νὰ μεταβῶ μακρὰν ἀπ' ἐδῶ. Ἀλλὰ μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπὸ σήμερον, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐσπερινῆς ἀμφιλύκης εὐρέθητι μόνος, ἐὰν ἔχης τὸ θάρρος, ἐντὸς τοῦ γηραιοῦ βρεττανικοῦ δάσους τῆς Βροσελυάνδης, πρὸς τὴν πηγὴν τοῦ Μερλίνου. Ἐκεῖ θὰ εὐρεθῶ». (Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἐπιστολῆς ἡ Ἀρτεμὶς μειδιᾶ. Ὁ Φραγκίσκος ἐκπέμπει πρᾶδοξον βραχνὴν φωνήν. Ὁ Κομίγγιος τοὺς παρατηρεῖ).

ARTEMIS

Μὰ αὐτὸς εἶνε φανερὸς ἐμπαιγμός! (Ὁ Φραγκίσκος ἐξέρχεται).

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Ἦμουν βίθαιος περὶ τούτου, ὅπως καὶ σεῖς, κυρία. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἦτο τόσον μέγα τὸ πάθος τῆς περιεργείας μου, ὥστε ἐπερίμενα τὴν ἡμέραν καὶ ἦλθα.

ARTEMIS

Καὶ ἦλθετε μόνος δι' αὐτὴν τὴν τρομερὰν συνάντησιν;

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Αὐτὸ ἐσκόπευα· ἀλλ' εἰς τῶν φίλων μου, ὁ μόνος εἰς ὃν ἐξεμυστηρέυθην τὸ ἀπόρητον, ὑπόκομης Ἐκτωρ Μωλεόν, κακὴ κεφαλή, ἀλλὰ γενναία καρδιά, ἠθέλησε νὰ μὲ συνοδεύσῃ μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ δάσους. Ἐχει αὐτὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ἓνα νέον γεννημένον εἰς αὐτὰ τὰ μέρη, ὅστις ἐμελλε νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς καὶ διερμηνεύς, ἀλλ' ὁ ὁποῖός μᾶς ἔκαμε ν' ἀγανακτήσωμεν μὲ τὴν ἀνανδρὸν δεισιδαιμονίαν του. Τοὺς ἀφήκα εἰς τὴν ἀμαξίαν μου· ἀπόφασις ὅμως ἔχων ὅπως δὴποτε νὰ μὴ ἐξέλθω πλέον τοῦ δάσους ἐκείνου, τὸν ὑπεχρέωσα νὰ μοὶ ὑποσχεθῇ ὅτι θ' ἀπήρχετο, ἀποῦ ἤθελε μὲ ἀναιμῆσαι ἐπὶ μίαν ὥραν. . . Ὑποθέτω ὅτι τὴν ὥραν θὰ εἶνε πολὺ

μακρὰν ἀπ' ἐδῶ. Καὶ τώρα, δεσποινίς, θὰ μὲ συγχωρήσετε διὰ τὴν γελοῖαν ἐνόχλησιν, τὴν ὁποῖαν σὰς ἐπροξένησα;

ARTEMIS

Ὡστε λοιπὸν ἐμάντευσά. . . μ' ἐξελάβατε διὰ Μοῖραν, διὰ μάγισσαν. . . Ἄλλ' ἐπὶ τέλους διατί ὄχι; Ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει ὅτι αἱ Μοῖραι ἀρέσκονται κατὰ τὰς ἐρωτικὰς αὐτῶν συνεντεύξεις νὰ προσλαμβάνωσιν ἡλικίαν καὶ ἐνδύματα πολὺ ὀλίγον ἐλκυστικά. Πρέπει νὰ μοῦ ὀφείλετε χάριτας, διότι δὲν ἐφόρεσα βράκη.

ΚΟΜΙΓΓΙΟΣ

Θὰ γελάσετε, κυρία. . . καὶ ὅμως τῇ ἀληθείᾳ ἀφ' ἧς στιγμῆς εὐρίσκομαι πλησίον σας, τὸ ἄτομόν σας, ὁ τρόπος τοῦ λέγειν σας ὁ τόσον ἀπροσδόκητος ἐδῶ μέσα εἰς τὰ δάση, μερικαὶ ἀλλόκοτοι ἐναλλαγαὶ τοῦ χαρακτήρος σας, κἀτι τι τέλος πάντων. . . ἐν γόητρον ἀνεξήγητον, τὸ ὁποῖόν μὲ περιβάλλει καὶ πληροῖ τὴν ψυχὴν μου ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ σας, ὅλα ταῦτα μὲ κάμνουν νὰ ἐρωτῶ ἐνδομύχως κατὰ πάσαν στιγμὴν, ἐὰν δὲν εὐρίσκωμαι πραγματικῶς εἰς τὸ στάδιον τοῦ μύθου, ἢ τούλάχιστον τῆς ὀπτασίας.

ARTEMIS (μὲ μειδίαμα πονηρὸν)

Ἀλήθεια; . . . (Ἐισέρχεται ὁ Φραγκίσκος).

[Ἐπεται συνέχεια]

Η ΑΣΤΟΧΟΣ ΑΝΑΤΡΟΦΗ

ΤΩΝ ΝΕΑΝΙΔΩΝ

[Κατὰ τὸν Dupanloup, ἐπίσκοπον τῆς Ὁρλεάνης].

Ζητεῖται, ἂν ἡ ἀνατροφή τῶν νεανίδων, ὅπως γίνεται σήμερον, παρέχῃ αὐταῖς ὅ,τι ἀπαιτεῖται, ὥστε νὰ ἀποβῶσιν ὠφέλιμοι εἰς ἑαυτάς, εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἀποκρίνομαι μετὰ λύπης, Ὅχι. Ἐν πρώτοις παρατηρεῖται, ὅτι καθ' ὅλους τοὺς τρόπους καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐνεργείας τῆς τῶν αὐτῆς ἀνατροφῆς κυριαρχεῖ ἡ ἐπιπολαιότης. Οὐδὲ ἐμβριθεῖα πνεύματος, οὐδ' εὐθυκρισία, οὐδὲ ἐξίς τοῦ συλλογίζεσθαι, οὐδ' ὄρεξις πρὸς σπουδαίας μελέτας ἀποκτᾶται ἐκ τῆς ἀνατροφῆς ταύτης. Ἐπομένως ἡ νεανὶς εἰσερχομένη εἰς τὸν πρακτικὸν βίον οὐδὲ γνωρίζει οὐδ' ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἀντιστῇ εἰς τοὺς πειρασμούς καὶ τὰς δυσχερεῖας, ἃς παρεμβάλλει ἡ μορφή καὶ ἡ διαφθορὰ τοῦ αἵματος τούτου.

Κατ' ἐμὴν τούλάχιστον γνώμην, τὸ κύριον αἷτιον τῆς ἀστόχου ἀνατροφῆς τῶν νεανίδων εἶνε, ὅτι δὲν καταβάλλεται ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἢ δέουσα προσοχὴ εἰς τὴν καταπολέμησιν καὶ θεραπείαν τοῦ οὐσιώδους ἐλαττώματος τῆς γυναικείας φύσεως, τῆς κουφότητος ἢ ἐπιπολαιότητος.

Ἐπειδὴ ἡ φύσις τῶν νεανίδων εἶνε ἀσθενής,

μαλακὴ καὶ ἀσταθής, τὸ πᾶν ἐν τῇ ἀνατροφῇ αὐτῶν πρέπει νὰ εἶνε σπουδαῖον, σοβαρὸν καὶ σταθερὸν· τὸ πᾶν ἔπρεπε νὰ τείνῃ, ὅπως μορφώσῃ καὶ διαπλάσῃ γυναικῆς θετικῆς. Πρέπει λοιπὸν ἐν τοῖς γνωρίσμασι τῆς φυσικῆς αὐτῶν ἀγαθότητος, τῆς στοργῆς καὶ τῆς τρυφερότητος τῆς καρδίας νὰ μορφώσῃ τις τὸν ὀρθὸν νοῦν, τὴν κρίσιν, τὴν σταθερότητα τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτήρος· νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ εἰς αὐτάς τὴν δειλίαν, νὰ ἀποβάλλῃ τὸν φόβον καὶ νὰ ἐμβάλλῃ τὸ θάρρος· νὰ μὴ ἀνέχεται εἰς τὰς ἐξίς των οὐδὲν τὸ ἐκρυθμόν, τὸ ἰδιότροπον, τὸ ἀσυνάρτητον· νὰ ἐμπνέῃ εἰς αὐτάς τὸ μεμετρημένον καὶ τὸ ὀρθόν. Ὅ,τι ἐλλεῖπει συνήθως εἰς τὴν ἀνατροφήν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν νεανίδων εἶνε τὸ ὀρθῶς κρίνειν, τὸ συλλογίζεσθαι, τὸ προσέχειν καὶ ἐν γένει τὸ αὐτενεργεῖν διανοητικῶς. Ἐν τούτοις παρετηρήθη, ὅτι οὐδὲ μορφούμεν οὐδὲ ἀσκούμεν τὸ λογικὸν αὐτῶν καὶ τὴν κρίσιν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν σχεδὸν ἐξ ὧν διδάσκωμεν ἐνδιαφέρει αὐτάς κατὰ βάθος. Ἴνα ἐνδιαφέρωνται ἀληθῶς ἔπρεπε ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ διαφωτισθῶμεν εἰς αὐτάς τὰ πάντα διὰ τοῦ φωτός τοῦ λόγου οὕτως, ὥστε ἡ σαφὴν εἰς αὐτὰς εὐκρίνειαν τῶν μεταδιδομένων εἰς τὴν διάνοιαν τῶν γνώσεων νὰ διεγείρωσι σύντονον τὴν προσοχὴν των καὶ ἐπομένως νὰ δέχωνται μετ' ἀγάπης καὶ ἐνθουσιασμοῦ πᾶν τὸ διδασκόμενον. Πρέπει ἐν ἐνὶ λόγῳ προσηλθόντες τὴν προσοχὴν των νὰ ἐμποδίζωμεν τὴν ἐξάτμισιν τοῦ πνεύματος των. Εἶπον ἐξάτμισιν, διότι, ὅταν ἡ πρώτη αὐτῶν ἀνατροφή καὶ παιδεία δὲν εἶνε ἰκανῶς στερεά, αἱ νεανίδες γίνονται τόσον ἐλαφραὶ, ὥστε δὲν εἶνε ὑπερβολὴ ἂν τις παραβάλλῃ αὐτάς πρὸς ἀτμὸν. Τὸ φαινόμενον τούτο συμβαίνει περὶ τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας των, ὅπότε βλέπει τις αὐτάς ριπτομένας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὄλων τῶν κλάδων τῆς ἐκπαίδευσως καὶ γινόμενας μανιώδεις διὰ φιλολογικὰς σπουδὰς, τὰς ὠραίας τέχνας, ἔστιν ὅτε διὰ τὴν ψευδοευσέθειαν, ὡς ἐπίσης διὰ τὸν στολισμὸν καὶ τὴν διασκέδασιν. Εἰς τὸ κακίον τούτο μίαν θεραπείαν ὑπάρχει, νὰ ἀντικαταστήσῃ τις καθ' ὅλα τὴν κρίσιν εἰς τὴν ἐντύπωσιν, τὴν σκέψιν εἰς τὴν περιέργειαν καὶ τὴν στερεάν καὶ ἐνεργὸν πίστιν εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ ἐπιπόλαιον εὐσέθειαν. Συνήθως προκειμένου μὲν περὶ γραμμάτων ἀσκέιται καὶ ἐργάζεται διαρκῶς τὸ μνημονικὸν αὐτῶν· προκειμένου δὲ περὶ τῆς μουσικῆς καὶ τῶν ὠραίων τεχνῶν ἀναπτύσσεται ἀποκλειστικῶς ἡ μηχανικὴ αὐτῶν δεξιότης· πανταχοῦ ὅμως ἀφίεται τὸ λογικὸν καὶ ἡ διάνοια αὐτῶν ἀκαλλιέργητος καὶ ἀνάσκητος. Ἐν τούτοις ἡ διάνοια αὕτη, ὀρθὴ ἐκ φύσεως, δύναται νὰ καταστῇ ἐπιτηδεῖα, ὅπως ἀνυψωθῇ καὶ ἐνισχυθῇ διὰ τῆς προσοχῆς καὶ τῆς σκέψεως ἐπὶ ἀντικειμένων σπουδαίων εἰς τὰς ὑψηλὰς ιδέας τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ.

«Δὲν σὰς ἐκπλήττει ἡ κουφότης καὶ τὸ κενόσπουδον τῶν γυναικῶν;» μοὶ ἔγραφε πρὸ τινῶν ἡμερῶν οἰκοδέσποινα τις ἀξία λόγου. «Πῶς δύναται τις νὰ διακρίνῃ, τίνας τῶν γυναικῶν εἶνε σπουδαῖαι καὶ ἐνταυτῶ χαρίεσαι; Καὶ ὅμως πόσα φυσικὰ προτερήματα τὰς κοσμοῦσι! Παρὰ τὴν ταῦτα εἰς τὴν κόρην μου· αὕτη κέκτηται λεπτότητα πνεύματος, συναίσθησιν παντός ὅ,τι καλὸν καὶ ὠραῖον, καρδίαν πλήρη ἀφροσύνης. Τίνας λοιπὸν στερεῖται; Ἢ μὲ ἐρωτήσητε, καὶ πόθεν αἱ μεμφιμοῖραί μου; Φεῦ! φοβούμαι διὰ τὸ μέλλον· διότι δὲν εὐρίσκω εἰς αὐτὴν τὴν ἰσχὺν τοῦ νοῦ καὶ τῆς κρίσεως, χωρὶς τῆς ὁποίας δὲν δύναται τις νὰ βάλῃ βάσιν ἐπὶ οὐδενός· ἐπομένως ἡ ἀνατροφή της εἶνε ἐλλιπής.»

Εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνισχύσωμεν τὴν διάνοιαν τῶν γυναικῶν καὶ νὰ ἐμπνεύσωμεν εἰς αὐτάς τὴν ἐξίς τοῦ συλλογίζεσθαι καὶ κρίνειν· χωρὶς τούτων τὸ σύνολον τῶν γνώσεων, τὰς ὁποίας σωρεύουσιν εἰς τὴν διάνοιάν των, ἁμαρτάνει πρὸς θησαυρόν, τοῦ ὁποίου τὴν κλεῖδα δὲν κατέχουσιν. Ἡ ἀνατροφή ἡ γινόμενη εἰς τὰ πλείστα σχολεῖα ἢ κατ' οἶκον ὑπὸ πλείστων παιδαγωγῶν δὲν προσφέρει οὐδέ μίαν βάσιν σταθερᾶς λογικῆς, οὐδεμίαν μέθοδον στηριζομένην ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Πανταχοῦ σχεδὸν ἐργάζεται ἀνεκδότως ἡ μνήμη, ἡ δὲ κρίσις ἀργεῖ. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα εἶνε, ὅτι μετὰ ἐν τὸ πολὺ ἔτος ἀπὸ τῆς καύσεως τῶν μαθημάτων τὰ πάντα παραδίδονται εἰς τὴν λήθην.

Ἄλλὰ διδάσκονται αἱ νεανίδες πλείστα ὅσα, ἤθελε τις εἶπῃ. Ἀναμφιβόλως! καὶ τούτο ἀκριβῶς εἶνε ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον παραπονούμεθα. Ναι, διδάσκονται πλείστα ὅσα· ἀλλ' εἶθε νὰ μὴ τὰ διδάσκοντο! Ἀποδοκιμαζῶ τὰ παραφορτωμένα προγράμματα, καὶ ζητῶ παρὰ τῶν διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν, ἵνα ἡ ἀνατροφή καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν νεανίδων γίνηται πρὸς τὸν οὐσιώδη αὐτῶν σκοπὸν, τὴν ἀνάπτυξιν δηλονότι τῶν πνευματικῶν αὐτῶν δυνάμεων καὶ ἰδίᾳ τῆς κρίσεως αὐτῶν, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιδείξεως ἐνὸς μεγαλοσχήμου προγράμματος καὶ τῶν ἐξετάσεων. Ἐγείρωμαι κατὰ τοῦ συστήματος τούτου τῆς ἐκπαίδευσως, ὅπερ τείνει νὰ ἐπιδαψιλευθῇ εἰς αὐτάς γενικὰς γνώσεις λίαν εὐρείας, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐπιπολαίους, καὶ αἵτινες καταλήγουσιν εἰς τὸ νὰ καταπονῶσι τὴν μνήμην καὶ ἐκνευρίζωσι τὴν διάνοιαν. Ὀλίγον ἀπὸ ὅλα οὐδὲν στερεόν, οὐδὲν κατὰ βάθος. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζουσιν ὅτι, ὅ,τι κερδίζει τις ἐπιπολαίως, τὸ χάνει κατὰ βάθος; Πολλοὶ τῶν νεανίδων ἐκτός τῶν συνήθων σπουδῶν, τῆς γραμματικῆς, ἀριθμητικῆς, ἱστορίας, ῥητορικῆς, φυσιογνωσίας, γεωγραφίας κτλ., ἀρχίζουσι νὰ μαθάνωσι μίαν ἢ δύο ξένας γλώσσας, σπουδάζουσι τὴν μουσικὴν, ὀργανικὴν καὶ φωνητικὴν, τὴν ἰχθυογραφίαν καὶ ζωγραφικὴν καὶ γυμνάζονται εἰς ὅλα τὰ ἔργα

της φαντασίας. Είπε εύνοητον ότι τοιούτου είδους αγώνες είνε αδύνατον να φέρωσιν ευάρεστον αποτέλεσμα. Μηνθάνουσι δηλονότι ὀλίγον τι ἐξ ἐκάστου τῶν μαθημάτων τούτων, καὶ οὐδὲν γινώσκουσιν ὅπως πρέπει. Δὲν εἶνε προτιμότερον νὰ διδάσκωνται ὀλιγώτερα καὶ νὰ τὰ ἐννοῶσιν, εἰ δὲ διδάσκαλοι νὰ καταγίνωνται περισσότερον εἰς τὸ νὰ μορφῶσι καὶ ἀναπτύσωσι τὴν κρίσιν τῶν, παρὰ νὰ παραγεμίζωσι τὴν μνήμην τῶν; Ἡ συμφορῆσις αὕτη τῶν γνώσεων, ἡ ἐξ ἐπιπολής γινεμένη, οὐδεμίαν στερεάν τροφήν παρέχει εἰς τὸ πνεῦμα· χρησιμεύει μόνον πρὸς τὸ θεαθῆναι, ὅπως ἐκπλήξῃ πρὸς στιγμήν καὶ διεγείρῃ τὰς ἐπευφημίας, ὅπως πᾶν προσωρινὸν ἀγωνισμῶν, οὐχὶ δὲ ὅπως καταστῇ αἰώνιον κτῆμα τῆς διδασκαλίας.

Ἐὰν θέλωσι νὰ ἔχωσι γυναίκα ἀληθῶς μεμορφωμένας καὶ ἰκανὰς νὰ ἀπὸβῶσι ποτε ὠφέλιμοι εἰς τοὺς ἀνδρας τῶν καὶ εἰς τὰ τέχνα τῶν, πρέπει νὰ τραπῶσι τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ἐν τῇ μεθόδῳ τῆς διδασκαλίας· πρέπει νὰ ἀσκήσωσι τὴν διάνοιαν καὶ οὐχὶ τὴν μνήμην. Ἐν τούτοις εἰς τὰ περισσότερα σχολεῖα εἰσάγουσιν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν μαθητῶν πληθὺν λέξεων, ἐλάχιστον δὲ φῶς εἰς τὸ πνεῦμα, ἐφαρμόζοντες οὕτω τὸ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνος ποιητοῦ «λέξεων μὲν ποταμός, νοῦ δὲ σταλαγμός». Σωρεύουσιν εἰς τὴν μνήμην τῶν χάρα γνώσεων συγκεχυμένων, κράμα παντοειδῆ ἀκατέργαστον, ἴσον τῷ μηδενί, ὁρμαθὸν ἰδεῶν φύρδην μίγδην ἐρριμμένων. Πολλάκις ἀκούω νὰ γίνηται λόγος περὶ νέων μεθόδων, αἵτινες τείνουσι νὰ εὐκολύνωσι τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νεανίδων καὶ νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ἡττον ἐπιπόνοον. Ἀλλὰ παρατηρήθη ὅτι αἱ μέθοδοι αὗται, ἐνῶ φαίνονται ὅτι διευκολύνουσι τὴν σπουδὴν, ἐξογκοῦσι τὸ μεγαλύτερον ἐλάττωμα τῆς παιδείσεως· ἀπαλλάττουσι δηλονότι τὰς μαθητῆρας ἀπὸ τοῦ νὰ σκέπτονται καὶ ὑποχρεοῦσιν εἰς τὸ νὰ ἀπομνημονεύωσιν· ἀλλὰ τὸ μάλιστα ἐνδιαφέρον τὸν παιδαγωγὸν πρέπει νὰ εἶνε τὸ νὰ προσπαθῇ νὰ ἀποσπᾷ τὸ πνεῦμα τῆς μαθητῆρας ἀπὸ τὸ ληρώδες καὶ κενόσπουδον.

Ἐν τῶν αἰτίων τοῦ κακοῦ εἶνε καὶ ἡ κούρη ἀπαίτησις τῶν γονέων.

Οἱ γονεῖς λατρεύουσι τὰς κόρας τῶν καὶ ἐπιθυμοῦσιν, ἵνα ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτῶν εἰς τὴν κοινωνίαν δύναται ἡ κοινωνία νὰ τὰς λατρεύῃ ὅπως αὐτοί. Ἰδοὺ διατί εἶνε τὸσον ἀνυπόμονοι νὰ ἴδωσιν αὐτὰς κεκοσμημένας μὲν πολλὰς γνώσεις καὶ μὲ ὄλας τὰς κορυφότητας ἐπιπολαίου ἀνατροφῆς. Ἀλλ' ἐκεῖνα ἀκριβῶς, ἀπερ ἤθελον διεγείρει τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου, οὐδὲ τὰ διδάσκονται, οὐδὲ τὰ γνωρίζουσι. Διδάσκονται δυστυχῶς τὸ γράμμα καὶ οὐχὶ τὸ πνεῦμα τῶν πραγμάτων· ἀλλὰ κατὰ τὴν Γραφὴν «τὸ μὲν γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ».

Διδάσκονται τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' οὐχὶ τὴν πρακτικὴν· διδάσκονται χρονολογίας, ἀντὶ τῆς ἱστορίας· διδάσκονται ὀνόματα τόπων, ἀντὶ τῆς γεωγραφίας· διδάσκονται λέξεις, ἀντὶ ἰδεῶν· διδάσκονται γραμματικὸς κανόνας, ἀντὶ τῶν ἐννοιῶν τῶν συγγραμμάτων· διδάσκονται τέλος ἤχους, ἀντὶ τῆς μουσικῆς. Ἄπαν τὸ ὕλικὸν τοῦτο ἐπιβρῶναι τὸ μνημονικὸν αὐτῶν χωρὶς νὰ ἐπιρρωνύῃ τὸ κριτικὸν καὶ χωρὶς νὰ διαπλάσῃ τὴν καρδίαν καὶ νὰ ἀνυψῇ τὸ πνεῦμα. Ἀλλὰ τὸ λυπηρότερον εἶνε, ὅτι τὰ μαθήματα δὲν παραδίδονται διὰ τρόπου ὁραματικῶν, ὥστε νὰ συγκινῶσι, νὰ διεγείρωσι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροωμένου καὶ νὰ ἀναπτύσωσι τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὄρεξιν πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι.

Τί δὲ νὰ εἴπῃ τις περὶ τῶν μαθημάτων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἀντικείμενον ἔχουσιν ὀλίγον τι φιλοσοφίας, ἀστρονομίας, γεωλογίας, βοτανικῆς καὶ εἴ τινος ἄλλου; Αἶ, πόσον πρέπει νὰ φοβηταί τις τοῦτο τὸ ὀλίγον! πόσον κολακεύονται τὰ νεαρὰ πνεύματα μὲ τὰς μεγάλας λέξεις, καὶ πόσον φουσιῶνται! Μία τῶν ἰδιοτήτων τῶν νεανίδων εἶνε νὰ δεικνύωσιν ὅτι καταλαμβάνουσι ταχέως πᾶν ὅ,τι διδάσκειται εἰς αὐτὰς, διὰ τοῦτο καὶ καλοὶ διδάσκαλοι πολλάκις δὲν δύνανται νὰ ἀποφύγῃ διδασκαλίαν ἐπιπόλαιον, χωρὶς νὰ ἐπιμένωσιν. Αἱ γυναῖκες ἀπατῶσι καὶ τὸν πλέον πεπειραμένον ὀφθαλμὸν, προκειμένου νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ ἀντίληψις καὶ νοημοσύνη αὐτῶν· ἔχουσι μὲν τὸ πρόσχημα τοῦ νοήμονος, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε συναισθηματικαί, δυνάμεναι νὰ ἀπατήσωσι καὶ τὸν ἐπιτηδειότερον ψυχολόγον.

Τὸ κυριώτερον λοιπὸν εἶνε νὰ μὴ ἀρέσκηται τις εἰς τὰ μεγάλα ὀνόματα, ἀλλὰ νὰ παρέχῃ εἰς τὰς νεανίδας διδασκαλίαν βαθυτέρην καὶ ἀποτελεσματικὴν, ὅπως αὐταὶ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν τῶν εἶνε εἰς κατὰστασιν νὰ ἐννοῶσιν ὅτι ἔχουσι μὲν διδαχθῆ πολλὰ, κατέχουσι δὲ ὀλίγα ὠρισμένα καὶ ἀνεξίτηλα, τῶν ὁπίων καρπὸς ἔσται ἡ μετριοφροσύνη τοῦ πνεύματος καὶ ἡ κοσμιότης τοῦ ἤθους.

Ἴνα κατανεηθῇ ἡ σκέψις μου περὶ τοῦ ἐπικινδύνου τῶν ἐπιπολαίων διδασκαλιῶν, θὰ λαβῶ ἐν παραδείγματι ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν ὠραίων τεχνῶν, αἵτινες, κακῶς ἐννοούμεναι καὶ κακῶς διδασκόμεναι, ἐπιδρῶσιν ὀλεθρίως ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν νεανίδων καὶ ἐνεκεν τοῦ χρόνου τὸν ὁπῶν χάνουσι καὶ ἐνεκεν τῆς κατ' ἀναλογία ἀσημάντου αὐτῶν ὠφελείας. Γνωρίζω δηλονότι νεανίδας, αἵτινες κατὰ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῶν ἐλάβανον μαθήματα μουσικῆς ἢ ἱερογραφίας ἀντὶ 20 ἢ 30 φράγκων τὸ μάθημα. Κατόπιν δὲ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἐπικύσαν νὰ καλλιεργῶσι τὴν πρὸς τὰς τέχνας ταύτας κλίσιν αὐτῶν, ἐν καὶ ἐστοίχισαν τὸσον ἀκριβᾶ. Αἱ πλεῖστοι τῶν νεανίδων διέρχονται ἐπτὰ

ἢ ὀκτὼ ἔτη τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν σπουδάζουσι τὸ κλειδοκύμβαλον συνήθως τρεῖς καὶ τέσσαρας ὥρας καθ' ἐκάστην. Ἡ σπουδὴ αὕτη ἡ καταναλίσκουσα τὸσον χρόνον εἰδύνατο νὰ ἀνοίξῃ εὐρεῖς ὁρίζοντας τῆς τέχνης εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὴν ψυχὴν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν γίνεται. Διὰ τί; Διότι διδάσκονται μόνον τὸν φλοιὸν καὶ τὴν ἐπιφανείαν τῆς τέχνης· δὲν προχωροῦσιν εἰς τὸ βάθος, καὶ μετὰ πολὺν χρόνον καὶ κόπον μένουσι στάσιμοι, χωρὶς ἐξαρσιν τῆς καρδίας, χωρὶς ἐπινοίαν τινα τοῦ πνεύματος, καὶ μόνον ζῶντι τινὰ οἰδοῦσιν εἰς τὴν ματαιότητα, ἥτις καὶ αὕτη μετὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ γάμου ἐκπνέει. Ἐξοχος συγγραφεὺς, ὁ Topffer, ψυχολογῶν ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν νεανίδων λέγει: «Αἱ νεανίδες δι' οὐδὲν κατὰ βάθος ἐνδιαφέρονται· ὀλίγον ἐννοοῦσιν, ἐλάχιστα αἰσθάνονται. Φρονῶ ὅτι αὐταὶ θὰ εἰδύνατο νὰ ζητῶσιν ἐν ταῖς ὠραῖαις τέχναις πρὸς τὴν τέρψιν καὶ τὴν ἀναψυχὴν τὸ αἶσθημα διὰ τὴν καρδίαν, τὴν αὐτενέργειαν διὰ τὸ πνεῦμα, τὴν ἐξαρσιν διὰ τὴν φαντασίαν, καὶ νὰ ἀνευρίσκωσιν ἐν τῷ μίση τοιούτων ψυχικῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας αἱ συνήθειαι κοινὰ ἀσχολοῦσι τῶν γυναικῶν φθείρουσιν, ἢ ἀφίνουσιν ἀδρανεῖς, τελειοποιήσιν ἥτις θὰ ἦτο ὁ ἀριστος ἐξωραϊσμός τῆς ψυχῆς. Ἀλλ' ἀντὶ τοῦτου ἡ μουσικὴ κατατᾶ σπουδὴ εἰσνεὶ ὕλική, μὴ εἰσδύουσα εἰς τὴν ψυχὴν. Αἱ πλεῖστοι τούτων ἐπιδιώκουσι μόνον τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ μηχανισμοῦ· μένουσιν ἀμύητοι τῶν μυστηρίων τῆς τέχνης, δὲν εἰσέρχονται, οὕτως εἶπεῖν, εἰς τὸ ἀγίαστήριον αὐτῆς καὶ μένουσιν ἄμοιροι τοῦ χρίσματος αὐτῆς. Πόσαι διέρχονται πολλὰς ὥρας ἐκάστης ἡμέρας εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον χωρὶς νὰ ἔχωσιν οὐδεμίαν γνῶσιν τῶν διδασκάλων τῆς μουσικῆς, τῶν διαφόρων σχολῶν, τῶν ρυθμῶν καὶ τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ ἤθους ἐνός ἔθνους ἢ τοιαύτη ἢ τοιαύτη μουσικὴ, καὶ χωρὶς νὰ εἶνε εἰς κατὰστασιν νὰ διακρίνωσιν ἐν τεμάχιον τοῦ Βετόβου τῶν πλείστων εἶνε νὰ ἐκτελέσωσι μετὰ μείζονος ἢ ἐλάττωτος ἐπιτηδειότητος τῶν ὀκτύλων ὅ,τι τὸ πνεῦμα τῶν δὲν ἐννοεῖ. Πράττουσι ὀληαδῆ σχεδὸν τὸ αὐτὸ ὡς ἐὰν ἀνεγίνωσκουσι ἢ ἀπεστήθισον ἀταράχως τεμάχια γεγραμμένα εἰς γλῶσσαν, ἣν δὲν κατέχουσιν. Ἐν Γερμανίᾳ ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἄτοπον τοῦτο· ἐκεῖ ἡ μουσικὴ θεωρεῖται ὡς οὐσιωδέστατον στοιχεῖον τῆς μορφώσεως τῶν ἠθῶν, ὅπως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν· ἐκεῖ ὑπερέχει τῆς ἡδύτητος ἢ βαθύτητος καὶ τὸ ὕψος· ἐκεῖ μινθάνουσι τὴν ἀρμονίαν αἱ νεανίδες ἀναβαίνουσαι ἀπὸ τοῦ μηχανισμοῦ εἰς τὴν τέχνην. Αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει παρ' ἡμῖν καὶ εἰς τὴν ἱερογραφίαν. Εἶδον νεανίδας σχεδιογραφούσας μετὰ μεγίστης εὐκολίας καὶ τελειότητος, ἀλλ' ἐν τούτοις μὴ δυναμένας νὰ διακρίνωσι τὸ τέλειον ἢ τὰ ἐλαττώματα μίας

εἰκόνας, καὶ ἀγνωσούσας, ἐὰν ὁ Ραφαῆλος ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος ἢ ὁ μαθητῆς τοῦ Περούγιου.

Τὰ ἄτοπα ταῦτα ἐν τῇ ἀνατροφῇ τῶν νεανίδων προέρχονται ἐκ τοῦ ὅτι δίδονται εἰς αὐτὰς τὸ ἔδαφος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης ὑπὸ μόνον τὸν ὄρον νὰ λειτουργῇ ἀκκαμάτως ἐν αὐταῖς ἡ μνήμη, καὶ νὰ ἐπιδιώκηται ὁ σκοπὸς τῆς ματαιῆς ἐπιδείξεως καὶ τοῦ θάμβους. Κατόπιν ἐρχεται τὸ τέλος τῶν σπουδῶν, ὅπερ ἐπισφραγίζεται τὸ τέλος τῶν σπουδῶν, ὅπερ ἐπισφραγίζεται τὸ τέλος τῶν σπουδῶν, ὅπερ ἐπισφραγίζεται τὸ τέλος τῶν σπουδῶν. Εἰς τί δὲ γίξει τὴν κενότητα τοῦ πνεύματος. Εἰς τί δὲ συνίσταται τὸ λεγόμενον τοῦτο τέλος τῶν σπουδῶν; Εἰς τὸ κλείειν τὰ διδακτικὰ βιβλία καὶ ποιεῖν διαζύγιον μὲ τὴν ἐπιστήμην, ζῆτεῖν δὲ τροφήν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας ἀταλαίπωρον καὶ ἐπαγωγὸν εἰς τὰ βορβορώδη τέλματα τοῦ μνηστορήματος, πρὸς ἃ ἀνεματίστοι φερόμεναι αἱ πλεῖστοι ναυαγοῦσι καὶ πνίγονται.

Ἐν Σέφφ.

Δ. ΜΑΡΙΝΟΣ

ΠΟΙΚΙΛΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Η ΘΗΣΙΜΟΤΗΣ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Κατὰ μέσον ὄρον, ἐὰν ὁ ὑπολογισμὸς περιορισθῇ εἰς μόνους τοὺς συγγραφεῖς τοὺς ἔχοντας πραγματικὴν ἀξίαν, ὁ βίος τῶν συγγραφέων εἶνε βραχύς. Βεβαίως ἡ πληθὺς τῶν γραφόντων νοχελῶς βιβλία δύσπεπτα, τῶν ἀναπτυσσόντων θέματα γνωστὰ, τῶν μεταφραζόντων εἰς γλῶσσαν κοινὴν καὶ εἰς ὕψος γυδαῖον τὰς ἰδέας ρητόρων τινῶν διακεκριμένων, εἶνε μᾶλλον μακροχρόνιος, ἢ δὲ ἐργασία τοῦ γραφέου ἀποβλακάνει μὲν, ἀλλὰ δὲν φονεύει. Ἀλλ' ἐὰν περιορισθῶμεν εἰς ἐκείνους μόνον τῶν συγγραφέων, ὅσοι συνεισφέρουσι νέον τι καὶ πρωτότυπον εἰς τὴν σύγχρονον αὐτῶν φιλολογοίαν, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν τοιούτων συγγραφέων πλησσοῦνται ἐν νεαρᾷ ηλικίᾳ, ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ πνεύματός των ὁ αἰφνίδιος τοῦ θανάτου δάκτυλος διακόπτει αὐτοὺς, ἢ στεριεύουσιν ὑπὸ ἀνιάτων νόσων, καταβαλοῦσιν αὐτοὺς τάχιστα.

Ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν γαλλικὴν φιλολογοίαν τοῦ παρόντος αἰῶνος, βλέπομεν, ἐξαιρέσει τοῦ Οὐγκώ, ὅστις ἐπὶ μακρὸν ἀντέστη εἰς τὸν χρόνον, τοῦ Γωτιῆ καὶ τοῦ Γογκοῦρ, ὅτινες ἀπέθανον πληθῆρες ἡμερῶν, τὸν Βωδελαιρ, τὸν Βιλλιέρ Δελίλλ-Αδάμ, τὸν Λαφόργκ, νεώτατον τοῦτον, τὸν Μαλλαρμέ, τὸν Βερλαίν, τὸν Ρεμπώ, τὸν Ροδαμπαχ καὶ ἄλλους ἀκόμη, προῦρως ἀφαιρηθέντας ἐκ τοῦ ἔργου των, πληγέντας ἐν τῇ πλήρει ἀκμῇ των. Ἐξετάζοντες δὲ καλῶς τὰνωτέρω ὀνόματα, βλέπομεν ὅτι πάντες αὐτοὶ οἱ θανόντες νέοι ἦσαν ποιηταί· διατί νὰ πληρῶνται αὕτη ἡ φοβερὰ δεκάτη πρὸς τὸν θάνατον παρὰ μίας μόνης τάξεως συγγραφέων; Δὲν εἶνε βεβαίως μοιραῖον ὑπὸ τὴν ἀρχαίαν τῆς λέξεως ἐννοίαν· ἀλλ' εἶνε μοιραῖον, ἐὰν διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης νοήσωμεν ὅτι ἡ ἐνέργεια τῶν αὐτῶν αἰτίων παράγει τὰ αὐτὰ αποτελέσματα.

Μεταξὺ τῶν μακροβίων συγγραφέων, οὗς προα-

νεφερόμεν, του Ούγκω, του Γωτιέ, του Γογκούρ, δυνάμεθα να καταλέξωμεν και τον Μπαμβίλ. Αλλά τους συγγραφείς τούτους δυνάμεθα ν' αποκλέσωμεν κυρίως καλλιλόγους. Παρά τὸ μέγα αὐτῶν τάλαντον, εἶνε ρητορευταί, πομπολόγοι, πλατειασταί, τεχνίται, ἐν ἐνὶ λόγῳ, προσέχοντες μᾶλλον εἰς τὴν ἔκφρασιν παρά εἰς τὴν θεμελιώδη ιδέαν.

Παρά τοῖς ἄλλοις ἀπ' ἐναντίας, παρά τῷ Βωδελαίρ, τῷ Νερβάλ κλπ. ἡ τεχνικὴ ἐπεξεργασία ἦτο φροντίς δευτεροῦσας, τὸ σοβαρώτερον δὲ παρ' αὐτοῖς ἦτο ἡ εὐρεσις τῆς ιδέας. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ δὲν περιορίζονται εἰς τὸ νὰ παραδεχθῶσι μίαν κοινοτοπίαν ἢ τὴν μᾶλλον ἀρέσκουσιν αὐτοῖς ρητορικὴν ἀπόχρωσιν ἐνὸς ἀντικειμένου, διὰ νὰ προδῶσιν εἰς ἀναπτύξεις ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ὡς ἔτυχεν αὐτοὶ ἐξάγουσιν ἐκ τοῦ νοῦ των ιδέαν τινὰ ἀποκλειστικῶς ἰδικὴν των, ἢ καὶ ἐπινοοῦσι τρόπον ὅπως νέον, ὅπως ἐξετάζωσι τὰ πράγματα· οἱ στίχοι τῶν τοιοῦτων συγγραφέων καταπλήσσοσι διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς σπάνιον καθὼς καὶ διὰ τὴν ὅλως ἀπόσκοπον ἐκτέλεσιν. Ὁ Βωδελαίρ εἶπεν ὅτι τὰ καλλιτερά του ποιήματα συνέταξε διατελῶν ἐν διανοητικῇ ὑγείᾳ ὅλως ἰδιαίτερα, τὴν ὁποίαν συνηθάνετο ὡς εὐεξίαν φυσικὴν, ὡς τροφήν ζωικὴν. Κατ' ἐκείνας τὰς στιγμὰς βεβαίως ἡ συνήθης του νωθρότης καθρηγείτο καὶ ἡ διάνοια ἐπεβάλλετο αὐστηρότερον εἰς τὰς αἰσθήσεις. Ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ Βωδελαίρ ἔγραψεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διανοητικῶν διεγέρσεων πολὺ μακρῶν, εἰς ἃς, ἐννοεῖται, εἶποντο καταπτώσεις ἐξ ἴσου μακρά, ὅτι ἡ προσπάθειά του ἦτο σπασμωδική καὶ ὅτι μετὰ ἡμερῶν τινῶν μακρινῆν καθ' ἐκάστην ἐργασίαν, εἰς ἣν ἦτο ἀνίκανος νὰ ἐγκύψῃ ὁ τὰς συνήθεις ἐξείς ἔχων συγγραφεὺς, κατελαμβάνετο ὑπὸ ἄκρας κοπώσεως, οἷαν πάλιν καὶ αὐτοὶ οἱ φιλοπυκνῶτατοι τῶν ἄλλων συγγραφέων δὲν αἰσθάνονται. Τὸ δημῶδες λόγιον ὅτι «τὸ μαχαίρι φθεῖρει τὸ θηκάρι του», δύναται ἀλλοῖς νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς πνεῦμα οἷον τὸ τοῦ Βωδελαίρ.

Παρά τῷ Γεράρδῳ Νερβάλ, ἀνεπτύχθη ἡ παραφροσύνη, ἡ ἐξωθήσασα αὐτὸν εἰς αὐτοχειρίαν. Καὶ παρ' αὐτῷ ἐπίσης, μολονότι ὁ συγγραφεὺς κέκτηται πάντα τὰ δῶρα τῆς φυσικῆς εὐχρείας, ὅταν πρόκειται νὰ γράψῃ μεγάλη συμβολικὰ ἔργα, νὰ συνθέσῃ τὴν *Au rhapsodie* του, τὸ μυθιστόρημα ἢ τὸ ποίημα τῆς μεταφυσικῆς ὀπτασίας τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ καθαρὸν ἰδεῶδες, καθυποβάλλεται εἰς ἐργασίαν συχνὴν καὶ ἐπιπονον. «Ἀδυνατῶ νὰ γράψω περισσοτέρους τῶν εἴκοσι στίχων καθ' ἐκάστην», ἔγραφε πρὸς τινὰ φίλον του. Αἰταιεῖται ἔντασις διανοίας μεγαλειότερα καὶ προσήλωσις τοῦ πνεύματος ἰσχυρότερα· ἐκ τούτου ἐπέρχεται βλάβη καὶ θάνατος. Τὸ αὐτὸ νοσηρὸν φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν Μαλλαρμέ. Ὁ θαυμασιὸς διὰ τὴν λογικὴν του, ὁ ποιητὴς ὁ τὸσον ἐπιτυχῆς περὶ τὰς εἰκόνας, ὁ πεπρωτισμένος διὰ τοῦ ἀξιοθαυμάστου δῶρου τοῦ ἀνακαλύπτειν μεταξὺ τῶν πραγμάτων μεμακρυσμέναν ὁμοιότητος, θανατῶναι ἑαυτὸν, ζῆτῶν ὅπως ὀλόκληρος ἢ φράσις ἢ ὀλόκληρος ἢ στροφὴ του ἀντὶ τὰ περιλαμβάνη ὡς πᾶσαι αἱ φράσεις καὶ αἱ στροφαὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων μόρια κοινοτοπιῶν, περιέχῃ ψήγματα χρυσοῦ καθαροῦ, ὅπως ὅλα τὰ μέρη αὐτῆς ὡς τόνου ἄσματος, ἢ

ὅπως ὅλα αἱ λέξεις αὐτῆς ἀποτελῶσι τοπογραφίαν, χωρὶς οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν νὰ εἶνε περιττὴ· καταπονεῖ τοιοῦτοτρόπως τὸ ὄργανον αὐτοῦ, ἐπέρχεται ἡ κόπωση καὶ ἡ νόσος εἰς ἣν τὸ καταβεβλημένον ἐκ τῆς πολλῆς κοπώσεως σῶμα δὲν δύναται ν' ἀντιστῇ.

Παρά τῷ Βιλλιέρ Δελίλ - Ἀδὰμ παρατηρεῖται ἐτέρα νοσηρὰ περίπτωσις. Ἡ ἐργασία του εἶνε ἴση καὶ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν του θέλησιν, ἴση πρὸς τὴν ὑγείαν του, ἢ δὲ θέλησιν του, καίπερ λίαν φιλόδοξος, δὲν υπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ δυνατοῦ. Ὁ Βιλλιέρ στέργει τὰς ἐπικουρίας· τὸ ὕψος του, λίαν ἐπιμεμελημένον, δὲν ἐκζητεῖ τὸ ἀπολύτως καινοφανές· δύναται ὁμως ὁ συγγραφεὺς οὗτος νὰ θεωρηθῇ ὡς εἰς τῶν μετὰ πολλῆς κρίσεως διατυπώντων τὰς ἑαυτῶν ιδέας. Παρ' αὐτῷ θανατηφόρος ὑπῆρξεν ἡ πενία. Τὰ χαλεπὰ ἔτη τῆς ζωῆς, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ζῆ τις ἐντὸς λίαν στενοχωροῦ δωματίου, πολλὰκις κακῶς θερμαινόμενου τὸν χειμῶνα καὶ μεταβαλλομένου εἰς κἄμινον τὸ θέρος, καὶ αἱ φρικτῶδες τροφαί, τὰ δηλητήρια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα νομίζει τις ὅτι ἐφευρέθησαν ἐπίτηδες τῇ κοινῇ συνεργασίᾳ τῆς Λοκούστας καὶ τοῦ Σαρδού, διὰ νὰ φονεύωνται οἱ ἥρωες εἰς τὴν πέμπτην πράξιν, εἰς τὴν καθάρσιν τούτέστιν ἀτάκτου βίου τραγικῶς καταλήγοντος, ταῦτα πάντα ἔχουσι συνεπειάς, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν πενηκοντούτης συγγραφεὺς μετὰ φοβεράν ἐργασίαν ἀποκτῆσας τὴν δόξαν ἐτοιμάζεται νὰ γευθῇ τοὺς καρπούς τῆς καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς ὕλικὸν βίον εὐδαίμονα, ἰδοὺ ἐπέρχεται ὁ θάνατος, τούτέστιν ἡ ἐξάντλησις τοῦ κεκοπιακῆτος σώματός του καὶ ὁ συγγραφεὺς πίπτει νεκρὸς πρὸ τῆς χρυσῆς πύλης τῆς ζωῆς, τῆς μόλις διανοηγομένης δι' αὐτὸν.

Ἡ πενία ἐπίσης, ἡ κακὴ διαίτα καὶ τὰ φοβερά οἰνοπνεύματα τῶν οἰνοπνευματοπωλείων τῶν Παρισίων συντόμευσαν τὸν βίον τοῦ Βερλαίν. Θὰ διεσφίζετο ἴσως ἀπέχων τῶν οἰνοπνευμάτων· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε τὸσον εὐκόλον ὅσον νομίζεται. Τὸ οἰνόπνευμα, περὶ οὗ εἶπεν ὁ Βερλαίν, ὅτι εἶνε μάγισσα, φέρουσα τὴν σελήνην εἰς τὴν ποδιάν τῆς, δὲν εἶνε τὸ καταφύγιον τῶν ἀσθενῶν στομάχων κατὰ τῆς κακῆς τροφῆς, καὶ ἡ συμφορῆσις τὴν ὁποίαν φέρει ἐν αὐτῷ δὲν καθησυχάζει τὴν πείναν;

Καὶ ὁ Ἰούλιος Λαφόργκ, ὁ νεώτερος τῶν ἐνδόξων νεκρῶν, ὑποκύπτει ἐκ τῆς ἀδεαίου συντηρήσεως, ἐκ τῆς πληθύσεως τῶν ὑλικῶν δυσχερειῶν, ἐκ τῆς υπερβολικῆς ἐργασίας, ἣν μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἐξήτουν ταυτοχρόνως παρ' αὐτοῦ ἐκ διαφόρων μερῶν ἀντὶ ἀνεπαρκούς ἀμοιβῆς. Εὐρέθη πολὺ ἐξησθενημένος, ὅτε ἡ βρογχοπνευμονία παρουσιάσθη καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιστῇ ἐπὶ πολὺ καὶ ἀναμείνη μέχρι τοῦ ἔαρος (διότι ἀπέθανε κατὰ τὸν παγερὸν Φεβρουάριον), ὅτε ἠδύνατο ἴσως νὰ σωθῇ.

Ἡ δυνάμην νὰ πολλαπλασιασῶν τὰ παραδείγματα, χωρὶς ν' ἀναφέρω τὰ ὀνόματα νεκρῶν ὑψηλοτέρως περιωπῆς, ἀλλὰ συγκαταλέγωμεν πολυαριθμούς νεούς δι' οὗς ὁ φιλολογικὸς βίος ὑπῆρξε τὸσον πικρὸς, ὥστε ἐξ αὐτοῦ ἀπέθανον, ἠθέλησα νὰ δεῖξω τὰς κυριώτερας ἀφορμὰς τοῦ θανάτου τῶν συγγραφέων μας, τῶν μᾶλλον ἀνεγνωρισμένων θηρευτῶν τῆς ιδέας καὶ ἰδίως ἐκεῖνων, οἵτινες δὲν ἠτύχησαν ν' ἀποπερατώσωσι τὸ στάδιόν των.

Ἡ διανοητικὴ καταπόνησις καὶ ἡ ὑλικὴ ἔνδειξις

εἶνε αἱ πρώτισται ἀφορμαί. Προσθετόν καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν. Ἡ ἐξαφάνισις ἐλπίδος τινός, ἢ ἀποτυχία ἔργου των, δὲν προξενεῖ μόνον ἠθικὴν λύπην, ἀλλὰ δημιουργεῖ παρά τοῖς εὐαίσθητοις καὶ πάθημα σωματικόν. Ἡ λύπη εἶνε νόσος ὅπως καὶ ὁ πυρετός.

Πῶς θὰ ἐβεβλιούτο ἀρὰ γε ἡ τοιαύτη κατάστασις; Ὑπάρχει θεραπευτικὸν τι σύστημα εἰδικόν διὰ τοὺς συγγραφεῖς; Εἶνε δυνατόν ν' ἀπαλλαγῶσι τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑπέστησαν προσφάτως ἐκεῖνοι, ὧν θρηνοῦμεν τὴν ἀπώλειαν; Τούτο θὰ ἐξετάσωμεν ἐν προσεχέῃ ἄρθρῳ.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Η ΜΥΘΗ ΜΑΣ

Τὸ ὄργανον αὐτὸ — ἡ μύτη μας — δὲν ἔχει μεγάλας διαστάσεις, ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἀνεπτυγμένη, καὶ ὅμως ὡς ἐκ τῆς περιβλεπτοῦ θέσεως εἰς ἣν εὐρίσκειται, δίδει τὸν τόνον εἰς τὴν φυσιογνωμίαν καὶ εἶνε ἄξια ἰδιαίτερας προσοχῆς.

Ἡ καλλονὴ τοῦ προσώπου δὲν ἐξαρτᾶται βεβαίως ἐκ μόνης τῆς κανονικότητος τῶν χαρακτηριστικῶν, ἀλλ' ἐπίσης ἐκ τῆς λεπτότητος καὶ τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν. Καὶ διὰ τοῦτο μόνη ἡ μύτη ἀρκεῖ νὰ ἀσχημίση τὸ εὐμορφότερον πρόσωπον, ἂν αὐτὴ τύχῃ ἀσχημῶς.

Ἐκ παραδόσεως δὲ θεωροῦνται δύο τὰ συστατικὰ καλῆς μύτης, τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα αὐτῆς. Καὶ τὸ μὲν σχῆμα δυσκολώτατα διορθώνεται διὰ τολμηρῶν ἐγχειρήσεων, ἀλλὰ περὶ τοῦ χρώματος τῆς μύτης, δυνάμεθα ν' ἀσχηλωθῶμεν ὀλίγον.

Τὸ κοκκίνισμα τῆς μύτης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προέρχεται ἐξ ἐσωτερικοῦ ἐρεθισμοῦ· διὰ νὰ εἶνε λοιπὸν ἐξωτερικῶς ἡ μύτη καλὴ πρέπει νὰ τὴν φροντίζωμεν ἐσωτερικῶς.

Κόκκινην μύτην ἔχουν οἱ πάσχοντες συχνὰ ἐκ συνάγχης, τῶν ὁποίων οἱ βύθωνες φράσσονται καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος ἐμποδίζεται καὶ σταματᾷ εἰς τὸ ἄκρον τῆς μύτης.

Καὶ δὲν εἶνε μόνον δυσμορφίας πρόξενος ἡ κόκκινη μύτη, ἀλλὰ καὶ ἀνθυγιεινὴ. Διότι ἐκεῖ ὅπου τὸ αἷμα δὲν κυκλοφορεῖ καλῶς ζητοῦσι κατὰ προτίμησιν ἐνδιαίτημα τὰ μικρόδια καὶ οὕτως ἡ ἀθῶα μύτη ἐνὸς παιδίου δύναται νὰ καταστῇ πηγὴ πολλῶν δεινῶν.

Ἄλλη ἀφορμὴ τοῦ κοκκίνισματος τῆς μύτης εἶνε ἡ κακὴ λειτουργία τοῦ στομάχου καὶ τῶν λοιπῶν πεπτικῶν ὀργάνων. Διὰ τοῦτο οἱ μεριμνῶντες περὶ τῆς μορφῆς αὐτῶν πρέπει πρὸ παντὸς νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς καλῆς λειτουργίας τοῦ στομάχου των, καθὼς ὁ καλὸς στόμαχος εἶνε, κατὰ τὴν φράσιν ἐνὸς ἱατροῦ, τὸ ἐργαστήριον τῆς καλλοσύνης.

Εἴπομεν ὅτι τὸ σχῆμα τῆς μύτης δὲν θὰ ἐξετάσωμεν, διότι καὶ ἀδυνατοῦμεν νὰ μεταβάλωμεν αὐτὸ. Οὐχ ἦττον ὀφείλομεν νὰ κηρύξωμεν ὅτι ἀπολύτως συμμετρικὴ μύτη δὲν ὑπάρχει· αἱ πλεῖσταί ἔχουσιν ἐλαφρὰν τινὰ κλίσιν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ τρόπου, διὰ τοῦ ὁποῖου

ἀπομυττόμεθα μεταχειριζόμενοι πάντοτε τὴν δεξιάν χεῖρα. Τινὲς μάλιστα τὸσον ἀδεξίως καὶ βιαίως ἀπομύττονται, ὥστε μεταβάλλουσιν ἐπαίσθητῶς τὸ ἀρχικὸν σχῆμα τῆς μύτης των.

Προκειμένου δὲ περὶ μεγάλης ἢ μικρᾶς μύτης ἂς μὴ λησμονήσωμεν τὸν ἐξῆς ἀφορισμὸν ἐνὸς οἰκονομολόγου:

— Ἡ μύτη εἶνε ὅπως ὁ προῦπολογισμὸς· πολὺ προτιμότερον νὰ ἔχῃ περίσσευμα παρά ἔλλειμμα.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὁ Δαρβίνος κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς φήμης του ἔλαβεν ἡμέραν τινὰ ἐπιστολῆν ἐκ Γερμανίας προερχομένην παρά λογίας γεροντοκόρης, ἣτις ἐξέφραζε πρὸς αὐτὸν τὸν θαυμασμόν τῆς καὶ κατέληγεν εἰς ἐρωτικὴν ἐξομολόγησιν προτείνουσα εἰς τὸν ἀγγλον σοφὸν γάμον.

Ὁ Δαρβίνος ἐγγαμος ὧν ἐνόμισεν ὅτι πρόκειται περὶ ἀστείότητος καὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ ρίψῃ εἰς τὸ καλάθιον τῶν ἀχρήστων τὴν ἐπιστολήν, κρίνων περιττὴν πᾶσαν σοβαρὰν ἀπάντησιν. Ἀλλ' εἰς φίλος του παρατυχὼν τὸν ἠμπόδισε καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸς ν' ἀπαντήσῃ. Ἀπήντησε δὲ κατὰ τρόπον, ὅστις ἔτι μᾶλλον ἐνεθάρρυνε τὴν λογίαν Γερμανίδα. Ὅθεν διὰ νεωτέρας ἐπιστολῆς ἐξῆτει παρά τοῦ Δαρβίνου τὴν φωτογραφίαν του. Τότε ὁ φίλος τοῦ Δαρβίνου ἀπέστειλε πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς διὰ συστημένης ἐπιστολῆς μεγάλην καὶ καλλιτεχνικωτάτην φωτογραφίαν. Ἀλλ' ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἀπογοήτευσις τῆς αἰσθηματικῆς Τευτονίδος, ὅταν ἀποσφραγίσασα τὸν φάκελλον εὗρεν ἐντὸς αὐτοῦ τὴν φωτογραφίαν θαυμαστοῦ πιθήκου κρεμασμένου διὰ τῆς οὐρᾶς ἀπὸ τὸν κλάδον δένδρου!

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

— Ποῖα εἶνε τὰ συμπτώματα καὶ ποῖα τὰ πρῶτα θεραπευτικὰ μέσα κατὰ τῶν δηγημάτων τῶν ὄψεων;

Τὰ συμπτώματα τῶν δηγημάτων τῶν ὄψεων εἶνε ἰσχυροὶ πόνοι εἰς τὸ δηχθὲν μέρος, οἵτινες ἐπεκτείνονται ἐνίοτε καὶ καθ' ὅλον τὸ σῶμα. Περὶ τὴν πληγὴν ἀναπτύσσεται πρήξιμον, κατόπιν δὲ τὸ μέλος ψυχραίνεται καὶ αἰμωδιᾷ. Πολλὰκις ἐπακολουθοῦν λιποθυμία, ναυτία καὶ ψυχρὸς ἰδρῶς. Πρῶτα δὲ μέσα θεραπευτικὰ εἶνε τὰ ἐξῆς: παρεμπόδισις τῆς μεταδόσεως τοῦ δηλητηρίου καὶ εἰς τὸ λοιπὸν σῶμα διὰ δεσμοῦ περισφιγγόντος τὸ δηχθὲν μέλος ὀλίγον ἀνωτέρω τῆς πληγῆς· ἀνοίγμα τῆς πληγῆς διὰ μαχαίριδίου ὅπως ἐπέλθῃ ἀφθονος ροὴ αἵματος· καυτηρίασις ὅσον τὸ δυνατόν ταχέως διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου ἢ σιδήρου καλῶς πεπυρακτωμένου. Ἐσωτερικῶς ὁ ὑπὸ ὄψεως δηχθεὶς λαμβάνει κατὰ διαστήματα οἶνον θερμὸν, τέιον ἢ ρόμιον, ἅπαξ δὲ 10 σταγόνας ἀμμωνίας ἐντὸς ἡμίσεος ποτηρίου ζαχαρωμένου ὕδατος.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Αί τελευταίαι ὥραι τοῦ Κασσελλάρ.

Ὡς ἐξῆς περιγράφονται ὑπὸ τῶν ἰσπανικῶν ἐφημερίδων αἱ τελευταίαι ὥραι τοῦ Κασσελλάρ :

Τὴν ἐσπέραν ἐπῆλθεν αὐξήσις τῆς δυσπνοίας καὶ τοῦ πυρετοῦ τοῦ ἀσθενούντος μεγάλου ρήτορος καὶ πολιτευτοῦ καὶ ἡ κατάστασις του ἐχειροτέρευεν. Ὁ ἀσθενὴς παρελήθει, ἔλεγε δέ :

— Νὰ μὲ πάτε εἰς τὴν Βουλὴν μὲ τοὺς δημοκρατικούς. Θὰ ὁμιλήσω. Θὰ ἰδῆτε τί λόγον ποῦ θὰ βγάλω !

Ἀκούων σκύλους οὐρλιάζοντες ἠγέρθη λέγων :

— Κατηρακμένοι σκύλοι, τίνας τὸν θάνατον προμηνύετε ;

Πρὸς τὸ ἐσπέρας ἐζήτησε ν' ἀνοίξουν τὸ παράθυρον, ὅταν δὲ τῷ παρετήρησαν ὅτι τὸ φῶς θὰ τὸν ἐνοχλήῃ :

— Δὲν πειράζει, εἶπε, τόσον ὀλίγον ἔχω νὰ ἴδω τὸ φῶς ἀκόμη !

Καὶ ὄντως τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ἤρχισεν ἡ ἀγωνία.

Παιδικαὶ ἐκδρομαί.

Ἀπὸ εἰκοσαετίας ὑπάρχει εἰς Νέαν Ὑόρκην συνήθεια νὰ ἐκπλήξῃ ἐκάστην πρωΐαν πρὸς περιοδεΐαν ἔξω τοῦ λιμένος ἐν ἀτμόπλοιον μὲ φορτίον παιδίων καχεκτικῶν ἢ ἀσθενῶς κράσεως, διὰ ν' ἀναπνεύσουν καθαρὸν ἀέρα, τὸν ὅποιον εἶνε δύσκολον νὰ εὔρουν ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἐπὶ τοῦ πλοίου ὑπάρχουν κοιτῆδες τινὲς καὶ κλίναι διὰ τὰ πολὺ ἄρρωστα παιδία, ἀλλὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν παιδίων μὲ τὰς τροφούς ἢ τὰς μητέρας των ἀθροῖται ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ παίζουν καὶ τέρπονται. Ἐρχεται ἡ ὥρα τοῦ προγεύματος, τότε δὲ παρατίθεται εἰς τὰ παιδία καὶ τὰς τρεφούσας ὑγιεινὴ τροφή. Ὑπάρχουν δὲ καὶ λουτρὰ εἰς τὸ δευτέρον ὑπόστρωμα διαφόρων εἰδῶν, καὶ θαλάσσια καὶ θερμά, ὥστε μετ' ὀλίγας ὥρας εὐκρέστου περίπλου ἐπανέρχονται τὰ παιδία μὲ καθαρὰς ἐπιδερμίδας καὶ πλήρη τὸν στόμαχον, μὲ σώματα ζωογονηθέντα ἀπὸ τὸν θαλάσσιον ἀέρα καὶ πνεύματα ψυχαγωγηθέντα διὰ νέων θεαμάτων, τὰ ὅποια εὐκόλως δὲν θὰ λησμονήσουν.

Αἱ κραυγαὶ τῶν νηπίων.

Εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην, εὐθὺς ὡς ἀρχίξῃ νὰ φωνάζῃ τὸ βρέφος, ἢ τροφὸς τὸ λαμβάνει ἐλαφρὰ εἰς τοὺς βραχίονάς της καὶ προσαρμόζει τὴν πλάμην ἐπὶ τοῦ στόματος καὶ τῆς ρινός, ὥστε ἐμποδίζει τὴν ἀναπνοήν. Αἱ κραυγαὶ παύουν εὐθὺς ἅμα τὸ παιδίον δὲν δύναται ν' ἀναπνεύσῃ. Ἐὰν ἀρχίσῃ ἐκ νέου τὰς φωνάς, ἐφαρμόζει τὴν αὐτὴν μέθοδον, καὶ τοῦτο ἐπαναλαμβάνει μέχρις οὗ τὸ νήπιον πεισθῇ, ὅτι ἡ δυσκολία τῆς ἀναπνοῆς εἶνε ἄφρευκτος συνέπεια τῶν κραυγῶν του καὶ τότε μένει ἤσυχον.

Αἱ μεγαλοπόλεις.

Ἡ ἀρχαίτης εἶχε τὰς μεγαλοπόλεις της : τὴν Μέμφιν καὶ τὰς Θήβας τῆς Αἰγύπτου, τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὴν Νινευῆ, τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἀλε-

ξάνδρειαν, τὴν Καρχηδόνα καὶ τὴν Ῥώμην. Κατόπιν ὅμως αἱ μεγάλαι πόλεις κατεστράφησαν καὶ ἐξέλειπον ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην, κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα ἐθεωροῦντο ὡς μεγάλα κέντρα πληθυσμοῦ ἢ Κολωνία ἀριθμοῦτα 50 χιλ. κατοίκων, ἢ Νυρεμβέργη 20 χιλ., ἢ Φραγκφούρτη 10 χιλ. Αὐτὸ τὸ Λονδίον, τὸ ὅποιον σήμερον κατοικεῖται ὑπὸ 6 ἑκατομμυρίων ψυχῶν, κατὰ τὸ 1377 εἶχε μόνον 32 χιλ. κατοίκων. Ἀπὸ τοῦ 16^{ου} αἰῶνος ἀρχεται ἡ σύμπηξις τῶν νέων εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων καὶ ἡ καθόλου συρροή τῶν πληθυσμῶν ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὰς πόλεις, ἀπὸ δὲ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ἡ μεγάλη συμπύκνωσις τῶν οἰκιῶν τῶν πόλεων καὶ ἡ οἰκοδομὴ πολυρρόφων ἰδιωτικῶν οἰκῶν. Ἐκπνέοντος δὲ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ὑπολογίζεται ὅτι ἐκ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Γαλλίας τὸ ἐν τρίτον ἐκ δὲ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας τὸ ἡμισυ κατοικοῦσιν ἐντὸς τῶν πόλεων.

Τὰ ἀποπτώματα τῶν φθισικῶν.

Ἡ μετάδοσις τῆς φυματώσεως διὰ τῶν ἀποπτυσμάτων εἶνε πλέον ἀναμφισβήτητος μετὰ τὰς γενομένας ἀνακοινώσεις τοῦ φυσιολόγου Κορνὲτ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν Ἰνστιτούτον τοῦ Βερολίνου. Ὑπὸ τοῦ ἐπισημόνου τούτου ἐγένετο τὸ ἐξῆς πείραμα : Ἐπὶ τάπητος ἀφήκην νὰ ξηρανθῶσιν ἀποπτώματα φθισικῶν, κατόπιν δ' ἐθέσαν ἐντὸς δωματίου 48 ἐκ τῶν μικρῶν ἐκείνων ζώων τῶν καλουμένων Ἰνδικῶν χοίρων καὶ ἐτίναξαν ἐκεῖ τὸν τάπητα, ὥστε ὁ κοινορτὸς νὰ διασκορπισθῇ.

Τὰ μικρὰ ζῶα διήρσαν εἰς τρεῖς κατηγορίας καὶ εἰς μὲν τὰ 12 ἐξ αὐτῶν ἐνεφύσησαν διὰ φυσικήρου ἀέρα μεμιγμένον μετὰ τοῦ κοινορτοῦ, τὰ δὲ 24 ἐποθετήσαν εἰς τέσσαρα διαμερίσματα ἀπέχοντα ἀπὸ τοῦ ἐδάφους 7,40,93 καὶ 134 ἑκατοστά τοῦ μέτρου καὶ τὰ 12 ἐκρατήθησαν κεκλεισμένα ἐντὸς τοῦ κλωδοῦ των. Ἐκ τῶν 48 τούτων Ἰνδικῶν χοίρων μόνον 2 ἔμειναν ἀπρόσβλητοι, πάντες οἱ λοιποὶ ἔπεσον θύματα τῆς φυματώσεως.

Ἐκ τῶν ἀνακοινώσεων τούτων καταφαίνεται ὅτι εἰς τῶν μεγάλων παραγόντων τῆς φθίσεως εἶνε ὁ κοινορτὸς διαδίδων πανταχοῦ ἀπεξηραμμένα ἀποπτώματα φθισικῶν.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Κόλλα διὰ βιβλία.

Ἐξάκρετος κόλλα δι' ἐκείνους, οἵτινες θένουν τὰ βιβλία μόνον των, κατασκευάζεται ὡς ἐξῆς : Διαλύετε ἐντὸς 1 ὀκάς θερμοῦ ὕδατος 8 δράμια στυπτηρίας ἄφινετε νὰ κρυώσῃ καὶ ρίπτετε τόσον ἄλευρον λεπτόν ὅσον εἶνε ἀρκετὸν ἵνα κατασκευασθῇ χυλὸς ἀραιότατος. Κατόπιν τὸ βράζετε, ἐνῶ τὸ ἀνακατώνετε διαρκῶς διὰ νὰ μὴ κἄμῃ βώλους. Διὰ νὰ μὴ ξινίσῃ γρήγορα ἡ κόλλα αὕτη, μεταχειρισθῆτε ὕδωρ μετὰ βορικοῦ οξέος.